

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Jan Erva

**Typologie pravidelných uživatelů marihuany
podle míry kontroly**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Jan Erva**

Vedoucí práce: **Mgr. Jan Morávek, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ERVA, Jan. *Typologie pravidelných uživatelů marihuany podle míry kontroly*. Praha: Karlova Univerzita, Institut sociologických studií, 2010. 86 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jan Morávek, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce „Typologie pravidelných uživatelů marihuany podle míry kontroly“ pojednává o vzorcích užívání, které si uživatelé udržují a zkoumá, jak svoji konzumaci konopných látek kontrolují nebo regulují. Pro výzkum fenoménu „(Ne)kontrolovaného užívání marihuany: rituály a neformální normy u mladých pravidelných uživatelů“ byly provedeny kvalitativní polostrukturované rozhovory s jedenácti respondenty, kteří vyprávěli o svém užívání marihuany. Analýza dat byla vykonána pomocí metody zakotvené teorie. Při užívání marihuany jsou důležité strategie, kterými se uživatelé snaží zvládat rizika a předcházet sociálním a zdravotním problémům. Jsou zodpovědní za sledování svého užívání a rozhodují se ohledně pravidel, která by měli dodržovat. Zvažují, jak by jim mohlo jednání ublížit. Pokud je jejich úsilí úspěšné, pak jsou rizika minimalizována a užívání marihuany je pod kontrolou. Když osvojená pravidla nedodržují nebo se dokonce ocitají ve stavu absence pravidel, pak propadají nekontrolovaným (chaotickým) vzorcům. Na uživatele působí celá řada příčinných a intervenujících podmínek, které formují jejich vzorec užívání a management užívání konopných drog.

Annotation

The thesis examines the patterns of use users maintain and observes their management or self-regulation process. To investigate this phenomenon of (Un)controlled marijuana use: rituals and informal social control in young regular users, qualitative semi-structured interviews were conducted with 11 respondents about their use of marijuana. Data analysis was guided by Grounded Theory. Strategies are important in the use of marijuana. Users attempt to cope with risk and prevent social and health problems. They are responsible for monitoring their own use and make decision with regard to their rules, which they ought to abide by. Users consider whether smoking of cannabis could

impair them. If their effort is successful, risk will be minimized and control over use will ensue. If users do not abide by internalized rules or even progress to the stage of absence of rules, they will fall into an uncontrolled (chaotic) pattern of use. An entire set of causal and intervening conditions influences the pattern and management of cannabis use.

Klíčová slova

konopí, marihuana, míra kontroly, typologie, vzorec užívání, kariéra užívání

Keywords

cannabis, marijuana, level of control, typology, pattern of use, cannabis careers

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne ...	Jan Erva
-----------------	----------

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svému školiteli Mgr. J. Morávkovi, Ph.D. za podnětné a cenné rady, diskuzi a ochotu, se kterou mě vedl při tomto výzkumu.

Obsah

ÚVOD	12
1. TEORETICKÁ ČÁST	15
1.1 Teorie kontrolovaného užívání drog.....	15
1.2 Teorie kontrolovaného užívání marihuany.....	16
1.3 Typologie uživatelů drog.....	18
1.4 Závislost na konopných drogách.....	18
1.5 Shrnutí.....	20
2. VÝZKUMNÁ ČÁST	21
2.1 Výzkumný problém.....	21
2.2 Cíle výzkumu.....	21
2.3 Metoda výzkumu.....	21
2.4 Typ výzkumu.....	22
2.5 Metoda získávání dat.....	23
2.6 Výběr souboru.....	24
2.7 Metoda zpracování dat.....	25
2.8 Způsob vedení rozhovorů.....	26
2.9 Etika výzkumu.....	26
2.10 Shrnutí.....	27
3. ANALYTICKÁ ČÁST	28
3.1 Portrét výběrového souboru.....	28
3.2 Kariéra užívání konopných drog.....	30
3.3 Současné užívání marihuany.....	32
3.4 Vhodné situace a marihuana.....	33
3.5 Integrace ve skupině/subkultuře uživatelů marihuany.....	42
3.6 Dostupnost a marihuana.....	49
3.7 Pravidla uživatelů marihuany a jejich dodržování.....	55
ZÁVĚR	64
RESUMÉ	71

SUMMARY	72
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	74
POUŽITÁ LITERATURA.....	75
SEZNAM PŘÍLOH.....	78
PŘÍLOHY	79

Projekt bakalářské práce

Předpokládaný název práce: Typologie pravidelných uživatelů marihuany podle míry kontroly

Kontext tématu

V České republice je marihuana ilegální drogou. Nicméně se řadíme v Evropě mezi země s vysokým počtem jejích uživatelů a vysokou mírou prevalence v české populaci. (dle EMCDDA–*European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addictions*) V drogové politice můžeme sledovat změkčování represivních opatření (tzv. dekriminalizace). V masových médiích i u české veřejnosti se objevují pozitivní postoje k jejímu rekreačnímu užívání. Výsledky studie ESPAD (*Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách*) potvrzují, že konopné látky jsou nejrozšířenější drogou mezi dospívající populací v České republice. Zkušenost s užíváním konopných drog přiznalo 44 % dotázaných. Podobně vysoké prevalence nedosahuje žádná z dalších sledovaných ilegálních drog. [Csémy, Lejčková, Sadílek, Sovinová 2003:20] Navzdory tomu, že jde o expandovaný jev, zejména mezi mladou generací, empirických údajů a informací o tomto tématu není mnoho. Na vědeckém poli jde o relativně neprozkoumané téma. Výzkum ilegálních drog se zaměřuje zejména na jejich problematické užívání a pravidelného užívání marihuany se dotýká okrajově. V drogové politice a adiktologii se však nyní dostává pravidelné (popř. kontrolované) užívání marihuany do popředí výzkumného zájmu.

Poslední zprávy o konopných drogách naznačují, že převážná většina jejích uživatelů má konzumaci pod kontrolou, omezuje nepříznivé následky a možná rizika svého návyku. Nedostávají se do konfliktu se zákonem, nemají zdravotní a sociální problémy a nevyžadují žádnou speciální pomoc či péči. Pravidelní uživatelé marihuany si internalizují a udržují rozličné vzorce svého užívání, která ustanovují pravidla jejich konzumace a minimalizují riziko škodlivého efektu pro jejich život. Ne všem se však daří udržovat si vyvážený management své konzumace marihuany a naopak mohou podléhat chaotickým, nekontrolovaným vzorcům, které ve svých důsledcích mohou vést k řadě zdravotních a psychosociálních škod.

Výzkumný problém

V bakalářské práci budu zkoumat jaké vzorce užívání si pravidelní uživatelé marihuany udržují a v jaké míře svoji konzumaci konopných látek kontrolují či naopak zda podléhají chaotickým a nekontrolovaným vzorcům. Zajímá mě i v jaké míře a jak se jim daří minimalizovat škody a negativní následky své konzumace pro svůj život a sociální okolí.

Metodologie

Práce bude koncipována jako sekundární analýza dat již provedených výzkumných šetření na téma užívání nelegálních drog mezi mladou generací. Provedu kvantitativní statistickou analýzu dat relevantních jevů a jejich souvislostí (třídění 2. stupně) pravidelné Evropské školní studie alkoholu a drog ESPAD z roku 2003. Výběrovým kritériem pro respondenty bude konzumace marihuany v posledních 30 dnech a důležité pro mě bude sledovat jejich zkonsumované množství. To umožní

specifikovat cílovou skupinu pravidelných uživatelů marihuany. Dalším sledovaným jevem bude zkušenost s marihuanou (kdy poprvé a proč) a její dostupnost, která je jedním z důležitých faktorů určujících míru kontroly uživatele. Významná je část dotazníku zjišťující vztahy respondentů se sociálním okolím (přátelé a zejména rodina) a jejich vlastní sebehodnocení spokojenosti se sebou samými. Ta by mohla odhalit jejich možné psychosociální škody.

Zdrojem dat mi bude také kvalitativní výzkum studentů ISS FSV na téma (Ne)kontrolované užívání marihuany, jehož jsem se zúčastnil v rámci kvalitativních praktik (LS 2008). Provedu sekundární analýzu vyšetřených polostrukturovaných rozhovorů s mladými pravidelnými uživateli marihuany, k jejichž zkoumání použiji metodu zakotvené teorie. Data mě poslouží k zmapování prvků jejich individuální i sociální kontroly (dostupnost a hospodaření, vhodné a nevhodné situace užívání, role přesvědčování a odrazování, předávání zkušeností, sociální okolí), které omezují míru konzumace a riziko psychosociálních škod.

Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit společné prvky a charakter uživatelů konopných drog podle míry kontroly tak, abych mohl vytvořit typologii rozlišující vzorce chování jejich konzumentů. Pokusím se nastínit kritéria, podle kterých by bylo možno odlišit uživatele, který management užívání marihuany zvládá a naopak.

Využitelnost

Výsledky výzkumu lze využít ke specifikaci indikátorů a kritérií rozlišující jednotlivé pravidelné uživatele marihuany podle jejich modu užívání. Pomohou porozumět dané problematice a umožní navrhnout preventivní opatření v souladu se současnou drogovou strategií vůči marihuaně, jejíž cílem je snižování nepříznivých důsledků vzděláním a informovaností o rizicích její konzumace. Typologie rozlišující uživatele podle míry jejich zodpovědného zacházení s konopnými drogami umožní vyvinout screeningové metody a zkoumat rozsah kontrolovaného užívání v populaci a míru problematičnosti užívání marihuany pro společnost.

Orientační seznam literatury:

Csémy, L., Lejčková, P., Sadílek, P., Sovinová, H. 2006. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD): Výsledky průzkumu v České republice v roce 2003* [Electronic version]. Praha: Úřad vlády ČR. Retrieved March 20, 2008, from http://www.espad.org/plugins/literature/Admin/Uploads/espad_web.pdf.

Grund, J. P. 1993. *Drug Use as a Social Ritual: Functionality, Symbolism and Determinants of Self-Regulation*. Rotterdam: Instituut voor Verslavingsonderzoek.

Miovský, M., Štastná, L., Řehan, V. (2004). Aktuální přehled stavu užívání konopných drog v České republice z perspektivy školních a celopopulačních studií [Electronic version]. Retrieved May, 28, 2005 from <http://www.tigis.cz/PSYCHIAT/psych304/07.htm>.

Morávek, J. 2007. „Kontrolované užívání drog: co nám přináší výzkum uživatelů, kteří s drogami umějí zacházet“. *Adiktologie* 7 (4).

NORML. 2007. *Principles of Responsible Cannabis Use* [online]. Washington, DC: National Organization for the Reform of Marijuana Laws. Retrieved March 20, 2007,

Bakalářská práce

from http://www.norml.org/index.cfm?Group_ID=3417.

Zinberg, N. E. 1984. *Drug, Set and Setting: The Basis for Controlled Intoxicant Use*.
New Haven, CT: Yale University Press.

Konzultant: Mgr. Jan Morávek Ph.D.

Podpis:

.....

Úvod

V České republice je marihuana ilegální drogou. Nicméně se řadíme v Evropě mezi země s vysokým počtem jejích uživatelů a vysokou mírou prevalence v české populaci dle EMCDDA¹. Na rozdíl od situace v 90. letech, ve kterých veřejnost zastávala spíše restriktivní stanovisko, tolerance vůči uživatelům drog a podpora preventivních opatření je zřetelně na vzestupu. Kouření marihuany je stále považováno obecně za neakceptovatelné chování. Nicméně, na druhou stranu, počet lidí podporujících legalizaci konopí se za posledních deset let zdvojnásobil [Mravčík et al 2008: 20]. Po alkoholu a tabáku jsou konopné drogy nejrozšířenější užívanou drogou v České republice. Prevalence užívání konopných drog je však sám o sobě nedostatečný ukazatel pro patřičný popis a interpretaci rozsahu užívání marihuany a je potřeba využít více různých epidemiologických indikátorů [Miovský, Štastná, Řehan 2004].

V drogové politice můžeme v posledních letech sledovat nastartování trendu změkčování represivních opatření proti konzumentům konopných drog. Vlastním smyslem drogové legislativy v České republice je mírnější trestní postih samozásobitelů psychotropních rostlin. Pěstování konopných drog pro vlastní potřebu zůstává trestným činem. Nicméně, trestní postih v omezeném rozsahu má za cíl vyřadit konzumenty konopných drog z účasti na černém trhu a oddělit je od mnohem nebezpečnějších typů drog (heroin, kokain apod.). Přijatá legislativní opatření vedou k tvrdšímu postihu nedovoleného pěstování konopí za účelem distribuce (tzv. „komerční“ pěstování).² Od roku 2010 má vejít v platnost vládní nařízení, které by u držení drog rozlišovalo jejich sociální a zdravotní rizika. Další změna se týká ilegálního pěstování rostlin obsahujících narkotické a psychotropní látky. V souladu s tím, by mělo být pěstování menšího množství konopí hodnoceno jako přestupek nebo do určitého počtu rostlin povoleno. Dále by měla být uznána a přijata hranice množství, do které je možné držení konopných drog.

U české veřejnosti se objevují snášenlivé postoje k užívání konopných drog a veřejné mínění přijímá uživatele marihuany relativně smířlivě. Při šetření CVVM³ (2009) se zjišťovala morální přijatelnost konzumace vybraných návykových látek.

¹ EMCDDA – *Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti*

² V souladu se záměrem vlády České republiky vyjádřeným v usneseních č. 1177/01 a 753/03.

³ CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění, výzkumné oddělení Sociologického ústavu Akademie věd České republiky.

Nejlépe se umístily tradiční návykové látky (káva, alkohol a tabák). „Ostatní látky jsou již tolerovány o poznání méně, čímž se potvrzuje jejich postavení ve veřejném diskurzu (...). Relativně nejlépe je v této skupině hodnocena marihuana (18 % „přijatelná pravidelná + občasná konzumace“), u které by navíc pouhé vyzkoušení tolerovalo dalších 29 %. Následují extáze (6 %), pervitin (3 %) a heroin (2 %)“. V morální přijatelnosti marihuany byla odhalena zřetelná generační propast. Zatímco ve věkové skupině 45 let a více odmítá marihuanu nad 50 % respondentů, mladá generace ve věku 20-29 let se stejným způsobem vymezuje vůči marihuaně z 34 % dotázaných a 24 % u věkové kategorie 15-19 let. S trestním postihem uživatelů konopných drog by souhlasilo dohromady 65 % respondentů, přestože celá řada dotazovaných by tolerovala pěstování marihuany pro vlastní spotřebu (62 %) a užívání konopí k léčebným účelům (76 %) [Centrum pro výzkum veřejného mínění 2009].

V oblasti situace zkušeností mládeže s nelegálními drogami byla ve studii ESPAD⁴ (2007) odhalena stabilizace ve srovnání s předchozím pozorovaným obdobím. Došlo k poklesu zkušeností se všemi sledovanými drogami s výjimkou konopných látek, u kterých je situace srovnatelná s r. 2003. „U nelegálních drog uváděli respondenti v r. 2007 nejčastěji **zkušenosti s užíváním konopných látek** (45,1 %)“ [Csémy, Chomynová, Sadílek 2008, tučně v originále]. Studie potvrzuje, že konopné látky jsou nejrozšířenější drogou mezi dospívající populací v České republice. Podobně vysoké prevalence nedosahuje žádná z dalších sledovaných ilegálních drog. Na rozdíl od dalších ilegálních drog je marihuana pro mladou generaci lépe k sehnání a mladí mají ve srovnání s ostatními vybranými návykovými látkami ke konopným drogám snadnější přístup. V letech 1995-2007 stoupla vnímaná dostupnost konopné drogy u respondentů na téměř dvojnásobek (z 34,6 % na 63,6 %), přičemž radikální nárůst se objevil mezi lety 1995 až 1999 a v dalším období se situace relativně ustálila (s mírným vzestupem) [Csémy, Chomynová, Sadílek 2008]. Může se zde předpokládat zřetelná souvislost mezi prevalencí užívání a dostupností konopí.⁵

Navzdory tomu, že jde o expandovaný jev, zejména mezi mladou generací, empirických údajů a informací o tomto tématu není mnoho. Na vědeckém poli jde

⁴ Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) – studie, která poskytuje základní informace o rozsahu užívání legálních a nelegálních drog u školní populace a umožňuje sledovat vývoj trendů v jednotlivých oblastech. Probíhá pravidelně ve čtyřletých intervalech. Projekt byl poprvé realizován v roce 1995 a zapojuje se do něj mnoho evropských zemí. V České republice byl výzkum proveden již čtyřikrát v letech 1995, 1999, 2003 a 2007. Obsahuje modul otázek zaměřený podrobněji na užívání konopných látek.

⁵ Podrobněji srv. Příloha č.1 a č. 2.

o relativně neprozkoumané téma. Výzkum ilegálních drog se zaměřuje zejména na jejich problematické užívání a pravidelného užívání marihuany se dotýká pouze okrajově.⁶ V drogové politice a adiktologii se však nyní dostává pravidelné (popř. kontrolované) užívání marihuany do popředí výzkumného zájmu. Obecně se hledají odpovědi na otázku: „Co je efektivním řešením problému užívání konopných drog“? a „Jaké je optimum pro regulaci užívání marihuany“?

⁶ Podrobněji viz [EMCDDA 2009: 43-45].

1. Teoretická část

V teoretické části představuji teorii kontrolovaného užívání drog, která tvoří konceptuální základ práce. Dále pak uvádím zjištění některých zahraničních i českých studií uživatelů marihuany, typologii uživatelů drog a dosavadní poznatky o závislosti na konopných drogách.

1.1 Teorie kontrolovaného užívání drog

Na základě dlouholeté výzkumné činnosti uživatelů drog vyvinul Zinberg (1984) významnou teorii kontrolovaného užívání. Ta staví na stěžejním argumentu, že užívání drog (a to i ilegálních) může být praktikováno kontrolovaným způsobem, který nepůsobí destruktivně pro uživatele i jeho okolí, a „... spočívá na pojmech rituálu a neformálních norem a sankcí⁷ ve skupinách či subkulturách uživatelů drog“ [Morávek 2007]. Důraz je zde kladen na interakci tří základních proměnných, jejichž pochopení nám umožňuje zjistit, co někoho k užívání drog pobízí a jak ho toto užívání ovlivňuje. Míra kontroly užívání drog závisí na vzájemném vztahu mezi **drug** (jejími farmakologickými účinky), **set** (osobností a postoji uživatele) a **setting** (sociálním prostředím) [Decorte 2007, Morávek 2007, Zinberg 1984].

Farmakologické vlastnosti (drug) a spotřebované množství se samy o sobě ukázaly jako nevyhovující a nedostačující parametr pro rozlišení na kontrolující a nekontrolující se uživatele omamných látek. Doporučuje se soustředit hlavně na kvalitativní parametry užívání drog. Je nutné pochopit proč a kdy drogy lidé užívají, jak je užívají a především, jestli jsou schopni je užívat kontrolovaně. Neformální sociální kontrola je udržována prostřednictvím sociálních rituálů, které určují vzorce chování a sociálními sankcemi, jež představují hodnoty a pravidla jednání spojená s užíváním ilegálních drog [Zinberg 1984].

Koncept neformální sociální kontroly (rituály a pravidla) podpořil Grund (1993) na základě vlastního etnografického výzkumu uživatelů drog a doplnil tento regulativní proces o dva podstatné determinanty: dostupnost drogy a životní strukturu [Grund 1993]. Dostatečnou dostupnost lze pokládat za předpoklad nutný pro formování rituálů a pravidel, jelikož nepravidelná nabídka neposkytuje uživatelům možnost udržet si

⁷ Zinberg rozlišoval dva druhy norem a sankcí regulujících užívání drog – formální (zakotvené v zákonech a politikách) a neformální (vyvinuté ve vrstevnické skupině uživatelů).

stabilní vzorce užívání [Morávek 2007]. Uživatelé s regulovanými vzorci užívání vystupují v rozmanitých sociálních rolích, které posilují jejich pozitivní identitu a konvenční chování. To jim brání, aby se droga stala centrem jejich života a propadali chaotickým vzorcům užívání, jež vedou ke škodlivým efektům [Grund 1993].

Na závěry Grunda navázal Decorte (2007) ve své práci „The taming of cocaine II“. Ta shrnuje výsledky šetření uživatelů kokainu a cracku v Belgii z let 2002-2003 a navazuje na původní etnografickou studii provedenou před šesti lety. Tento longitudinální přístup umožňuje zjistit změny v životě pravidelných uživatelů drog. Dle Decorteho data ukazují, že „... vzorce užívání a kontrolní mechanismy jsou dynamické a produktem zvláštních situací, kontextů, událostí, časových období a změn v kariérách uživatelů“ [Decorte 2007: 302]. Pravidla užívání drogy jsou výsledkem trvalého koloběhu procesů, které se uživatel učí ze své zkušenosti a od ostatních, aby minimalizoval riziko negativních efektů pro svůj život.

1.2 Teorie kontrolovaného užívání marihuany

Ačkoliv dosavadní výzkum poskytuje poměrně rozvinutou teorii kontrolovaného užívání drog, konopí se z předešlých autorů věnuje pouze okrajově Zinberg [Morávek 2007]. Ve studii užívání marihuany v populaci Amsterdamu, San Francisca a Brém zkoumají Cohen a Kaal (2001) mechanismy neformální sociální kontroly této (sub)kultury. Studie přináší informace o regulaci užívání marihuany (rituály a pravidla), míře spotřeby a vzorcích užívání v čase, vhodných a nevhodných situacích, přesvědčování a odrazování, okolnostech zasvěcení, vnímaných výhodách, nevýhodách a účincích užívání marihuany, abstinenci a omezování užívání, závislosti na marihuaně (ze subjektivního pohledu a podle DSM-IV⁸ kritéria) a konzumaci jiných drog v populaci uživatelů marihuany [Cohen, Kaal 2001].

Ke znalostem o dlouhodobých uživatelích marihuany a kontrolovaného užívání konopných drog přispívá Hathaway (2004). Identifikuje čtyři hlavní vzorce kariéry užívání drog podle převzaté metodiky Morningstara a Chitwooda, která obsahuje celkem šest modelových trajektorií [Morningstar, Chitwood 1983 in Cohen, Kaal 2001: 47 nebo Hathaway 2004: 411]. Z 93 % se respondenti poměrně rovnoměrně ztotožnili

⁸ The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders („Diagnostická a statistická příručka mentálních poruch“) je mezinárodně používaná příručka Americké psychiatrické asociace pro klasifikaci a diagnózu mentálních poruch. V současnosti platí verze DSM-IV [Wikipedie 2009].

se vzorcem: a) varying – různě se měnící užívání v čase; b) slowly more – pomalý nástup a postupný růst užívání; c) up-top-down – růst k vrcholu a pokles užívání; d) stable – stabilní užívání.

Obrázek č. 1: Ukazuje zastoupení čtyř typů kariér podle míry spotřeby a závislosti ve výzkumné práci Hathawaye (2004) na vzorku 93 respondentů.

CAREER PATTERN	PAST-YEAR USE		DEPENDENT USE		
	Daily %	Oz. +/Mo. %	Lifetime %	Past Year %	
Pattern 2 (slowly more)	63.6	22.7	22.7	18.2	(N=22)
Pattern 3 (stable)	78.9	47.4	5.3	0.0	(N=19)
Pattern 4 (up-top-down)	45.0	10.0	35.0	10.0	(N=20)
Pattern 6 (varying)	37.5	21.9	46.9	28.1	(N=32)
Totals	53.8	24.7	30.1	16.1	(N=93)
Pearson Chi-Square	.021	.051	.014	.053	

Ty porovnává s mírou spotřeby a závislostí odvozenou od DSM kritéria v roce předešlém výzkumu. Studie prokázala, že účastníci se stabilním vzorcem kariéry užívání vnímají významně méně problémů, navzdory vyšší frekvenci a množství zkonsumované marihuany, ve srovnání s uživateli, jejichž užívání se v čase měnilo [Hathaway 2004: 411-414]. Je nutné uvést, že naměřené proporce odrážejí rozložení ve vzorku dané kvalitativní studie a nejsou reprezentativní pro širší populaci uživatelů marihuany. Nicméně se jedná o teoretický poznatek, který si zaslouží pozornost. „Z výsledků studie je zřejmé, že míra spotřeby a problémy uživatelů nemají bezpodmínečně přímou souvislost. Problematické užívání marihuany je velmi individuální a nevyhnutelně závisí na kontextu a okolnostech, ve kterých se jednotliví dlouhodobí uživatelé konopných drog nacházejí“ [tamtéž: 418].

Respondenti byli dotazováni, jaký vliv měly změny v jejich životní situaci či nové sociální role (např. dokončení studia, zaměstnání, sňatek, rodičovství) na vzorce užívání v jejich historii. K této otázce se vyjádřila přes polovina účastníků. Důvody vzrůstu míry užívání marihuany lze podle Hathawaye rozlišit do dvou hlavních kategorií: svobodu od kontroly nebo více příležitosti; a užívání kvůli stresu nebo jiným problémům. Hlavní důvody, které vedly k poklesu míry užívání marihuany, byly: nový vztah nebo odpovědnost; a preventivní kontrola nebo nestabilní dostupnost [Hathaway 2004: 414-415].

Nechutný (2006) se snažil zjistit pomocí narativních rozhovorů, jaká rizika vnímají uživatelé marihuany a jaké obranné (adaptační) mechanismy používají, aby tato rizika užívání minimalizovali. Odhalil, že participantí vnímají rozdílná rizika svého užívání a uplatňují individuální obranné strategie. Autor dochází k závěru, že uživatelé marihuany se v kontextu rizik a adaptačních mechanismů dělí na dvě skupiny. První skupina si tyto mechanismy osvojí a díky nim konzumuje marihuanu bez větších subjektivních problémů v normálním životě. Uživatelé druhé skupiny tyto mechanismy nenachází. Z nich se stávají buď patologičtí konzumenti nebo marihuanu přestanou užívat [Nechutný 2006].

1.3 Typologie uživatelů drog

Miovský et al (2008) předkládají typologii uživatelů drog, která vychází z původního Simonova dělení.⁹ Typologie byla doplněna a rozšířena o novou kategorii uživatelů drog. Zahrnuje nejen *problémové uživatele*, kteří se dostali do konfliktu se zákonem nebo byli nuceni v souvislosti se svým užíváním konopných drog vyhledat určitou institucionální pomoc z důvodů zdravotních či sociálních problémů, ale i tzv. *skrytou populaci* uživatelů drog, tj. těch, kteří nikdy v souvislosti s užíváním nevyhledali žádnou pomoc a nejsou nikde jako uživatelé vedeni. Tuto skrytou populaci uživatelů drog rozčleňují do třech skupin a to na experimentátory, rekreační a závislé uživatele. **Experimentátoři** mají více než jednu aktuální zkušenost s nelegální drogou a tuto zkušenost opakují ve velmi dlouhých časových intervalech. Charakteristické pro tuto skupinu je zkoušení různých typů drog a způsobů jejich užití, přičemž v užívání nenacházíme pravidelnost ani sklon zkušenost opakovat. Motivem **rekreačních uživatelů** je pobavit se, odreagovat, uvolnit, získat dobrou náladu atd. Obvyklé je určité ustálení settingu a typu drogy, ačkoliv to nemusí být pravidlem. Další skupinou jsou **závislí uživatelé** drog se stabilizovaným sociálním zázemím a vzorci užívání, kteří zůstávají ve skryté populaci a to i přes to, že naplňují kritéria závislosti [Miovský, Urbánek 2001 in Miovská, Vacek, Gabrhelík 2008: 163].

⁹ Podrobněji viz [Simon 1997 in Miovská, Vacek, Gabrhelík 2008].

1.4 Závislost na konopných drogách

Miovský et al (2008) shrnují dosavadní poznatky o závislosti na konopných drogách a na jejich základě odhadují výskyt diagnostikovatelné závislosti u přibližně 10-20 % *dlouhodobých a těžkých uživatelů marihuany*, tj. těch, kteří ji užívají minimálně 4x týdně nebo vícekrát po dobu nejméně jednoho měsíce (častěji však u několikaletého frekventovaného užívání). Celoživotní prevalence závislosti je pak očekávána u této skupiny ve výši až 50 %. Dlouhodobí uživatelé marihuany, u nichž lze prokázat závislost, mají problém přestat, pokračují v užívání konopí, přestože jim to způsobuje zdravotní a sociální problémy a mají problém kontrolovat svoji spotřebu. Míru závislosti u *skupiny s nižší frekvencí užívání konopných drog* považují za velmi nízkou a uvádějí, že lze hovořit o ojedinělých případech. „Odhady výskytu závislosti (...) pro skupiny užívající konopí s nižší frekvencí jsou víceméně sporné díky velmi řídkému výskytu a přestože nelze pochybovat o tom, že se zde případy závislosti mohou objevit, je na místě zvážit vliv jiných intervenujících faktorů“ [Dvořáček, Miovský, Šulcová 2008: 286].

Závislost na konopných drogách můžeme relativně srovnat s jinými návykovými látkami. Při posuzování Henningfield využívá kvantifikovatelná kritéria na šestibodové škále a návykové látky rozřídí podle:

- odnětí – přítomnost a závažnost abstinčních příznaků
- nutkavost – sklon drogy přimět uživatele k opakovanému požití
- tolerance – potřeba zvyšovat dávky (množství) k dosažení stejného účinku
- dependence – obtížnost přestat nebo přerušit užívání drogy; počet uživatelů, kteří se stávají závislí
- intoxikace – potenciál látky měnit kognitivní a psychické funkce uživatele

Obrázek č. 2: Klasifikace závažnosti vlivu vybraných návykových látek podle J. E. Henningfielda, National Institute on Drug Abuse¹⁰, Jonh Hopkins Medical School, Baltimore 1994 [Henningfield, Kozlowski, Benowitz 1995 in Miovská, Vacek, Gabrhelík 2008].

návyková látka	odnětí	nutkavost	tolerance	dependence	intoxikace
Nikotin	3	4	2	1	5
Heroin	2	2	1	2	2

¹⁰ NIDA – agentura amerického ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí koordinující výzkum užívání drog.

Kokain	4	1	4	3	3
Alkohol	1	3	3	4	1
Kofein	5	6	5	5	6
Marihuana	6	5	6	6	4

1 = nejvíce závažné projevy

6 = nejméně závažné projevy

Posuzován je nikotin, heroin, kokain, alkohol, kofein a marihuana. „Při vzájemném srovnání mají konopné drogy (...)“ závislostní potenciál a závažnost projevů jejich užívání na úrovni, která je „... nejbližší ke kofeinu a obě látky jsou zřetelně velmi vzdálené od ostatních návykových látek [Miovská, Vacek, Gabrhelík 2008: 285]. Z toho lze vyvodit závěr, že problematika závislosti na konopných drogách není problém, který by bylo nemožné či obtížné řešit.

1.5 Shrnutí

Tato kapitola pojednává o teorii kontrolovaného užívání drog, která stojí na předpokladu, že míra kontroly nad vzorci užívání závisí na faktorech drogy (farmakologický účinek), osobnosti a názorech uživatele, prostředí (neformální sankce a rituály), životní struktuře a dostupnosti. Kontrolní mechanismy užívání drog jsou dynamické a výsledkem ustavičného procesu, který formuje uživatel, jeho okolí a další intervenující proměnné (specifické situace, události, případy, období, změny atd.). V další části popisují výzkumy pravidelných uživatelů marihuany, jejich kontrolních mechanismů a vzorců užívání. Uživatelé se změnami ve vzorci užívání pociťovali významně více problémů přesto, že mohou mít menší míru spotřeby (frekvenci a množství) a důvody změny ve vzorcích užívání byli identifikováni s novou sociální rolí nebo změnou v jejich životní situaci. Uživatele marihuany lze rozdělit na dvě skupiny. Jedni si obranné (adaptační) mechanismy udržují a nevnímají větší problémy svého užívání. Druzí tyto mechanismy nenalézají a stávají se z nich patologičtí konzumenti nebo přestanou marihuanu užívat. Rovněž předkládám typologii skryté populace drog, jež rozděluje jejich uživatele na experimentátory, rekreační uživatele a závislé uživatele se stabilizovaným sociálním zázemím. V závěru teoretické části jsou shrnuty poznatky o závislosti na konopných drogách z farmakologického hlediska. Závislí dlouhodobí uživatelé marihuany mají problém přestat, pokračují v užívání konopí, přestože jim to způsobuje zdravotní a sociální problémy, a mají problém kontrolovat svoji spotřebu.

2. Výzkumná část

V předešlém úseku jsem se věnoval teoretickým východiskům, které blíže souvisejí se zkoumanou tématikou užívání marihuany. V této části popíši výzkumný záměr a výzkumné metody. V závěru oddílu se zabývám problémy, s nimiž jsem se v rozhovorech setkal a etickými pravidly uplatněnými ve výzkumu.

2.1 Výzkumný problém

Ve své práci budu zkoumat, jaké vzorce užívání si pravidelní uživatelé marihuany udržují a jak svoji konzumaci konopných látek kontrolují, či naopak zda podléhají chaotickým a nekontrolovaným vzorcům. Zajímá se budu o to, jak se jim daří minimalizovat rizika a negativní následky své konzumace pro svůj život.

2.2 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit společné prvky a charakter uživatelů konopných drog podle míry kontroly tak, abych mohl vytvořit typologii rozlišující vzorce chování jejich konzumentů. Pokusím se nastínit kritéria, podle kterých by bylo možno odlišit uživatele, který management užívání marihuany zvládá a naopak.

2.3 Metoda výzkumu

Vzhledem ke složitosti a charakteru zkoumaného jevu jsem zvolil kvalitativní metodu zkoumání. „Termínem *kvalitativní výzkum* rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace“ [Strauss, Corbinová 1999: 10, kurziva v originále]. To nám umožní lépe porozumět regulačním mechanismům uživatelů marihuany, které si během svého pravidelného užívání marihuany osvojují nebo naopak těm, jež je nenacházejí a propadají chaotickým a nekontrolovaným vzorcům.

2.4 Typ výzkumu

Existují různé přístupy kvalitativního výzkumu. Ve své práci jsem použil model zakotvené teorie, který považuji za nejvhodnější vzhledem k podstatě zkoumaného problému. „**Zakotvená teorie** je teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje“ [Strauss, Corbinová 1999: 14, tučně v originále]. Východiskem pro výzkum není testování existující teorie a předem připravených hypotéz, ale existence sociálního problému, který čeká na své popsání a analýzu. Jde o generování teorie, kterou vyvolává sám empirický proces. Nelze hovořit o lineárním procesu typickém pro kvantitativní výzkum, ale spíše o neustálém ovlivňování teorie, metody a empirie (dat), jež na sebe působí ve vzájemném vztahu.

Důležitým procesem v zakotvené teorii je kódování. Zakotvená teorie má tři základní analytické fáze: otevřené, axiální a selektivní kódování. Při otevřeném kódování jsou data konceptualizována. To znamená, že jsou přidělena pojmová označení údajům, které představují určitý jev. Pojmy jsou vzájemně porovnávány a jejich seskupováním na základě podobnosti se vytvářejí kategorie. Otevřené kódování je založeno na zjišťování podobností a rozdílů. Kategorie jsou třídy jevů, které jsou pojmenovány stejně jako pojmy, ale jejich označení by mělo být abstraktnější („na vyšší úrovni“). Kategorie jsou rozvíjeny ve smyslu vlastností a vlastnosti jsou rozloženy na jednotlivé dimenze [Strauss, Corbinová 1999: 42-52].

Údaje jsou po otevřeném kódování znovu uspořádány novým způsobem. „Axiální kódování je proces uvádění subkategorií do vztahu k nějaké kategorii. Je to složitý induktivně-deduktivní proces o několika krocích, které jsou stejně jako při otevřeném kódování vykonávány prostřednictvím porovnávání a kladení otázek. Ovšem při axiálním kódování je použití těchto postupů více zaměřené a je cílené na objevení a rozvinutí kategorií ve smyslu paradigmatického modelu. To znamená, že rozvíjíme každou kategorii (jev) ve smyslu jejích příčinných podmínek, které ji způsobují, a konkrétní dimenzionální umístění tohoto jevu ve smyslu jeho vlastností, kontextu, strategií jednání nebo interakce užitými ke zvládnutí, ovládnutí nebo reakci na tento jev v tomto kontextu a následků jednání nebo interakce. Kromě toho při axiálním kódování pokračujeme v hledání dalších vlastností každé vlastnosti a v zaznamenávání dimenzionálního umístění každého případu, situace nebo události“ [Strauss, Corbinová 1999: 84-85]. Axiální kódování je základem pro další etapu analýzy.

V závěrečné fázi kódování je identifikována ústřední kategorie a konceptualizovány vzájemné vztahy. Selektivní kódování je proces spojování ve vyšší celek. „Proces, kdy se vybere jedna centrální kategorie, která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím. Tyto vztahy se dále ověřují a kategorie, u nichž je to třeba, se dále zdokonalují a rozvíjejí“ [Strauss, Corbinová 1999: 86]. Pomocné kategorie jsou uvedeny do vztahu k ústřední kategorii podle paradigmatu a kategorie jsou dány do souvislostí na dimenzionální úrovni. Jde o integraci na abstraktnější úrovni analýzy. Tímto způsobem dochází k formování výroků o vztazích (hypotéz), které jsou ověřovány teoretickým vzorkováním a nasyceností, teoretickou sensibilitou a konstantním srovnáváním [tamtéž: 86-105]. Komparace je základní obecnou metodou. Výsledkem tohoto procesu je zjištění obecných, podstatných vlastností a vztahů.

„Zakotvená teorie je tedy návrhem hledání jakési specifické „substantivní“ teorie, která se týká jistým způsobem vymezené populace, prostředí nebo doby“ [Hendl 2005: 243]. Myslím si, že bude vhodnou metodou pro výzkum regulačních mechanismů uživatelů marihuany, které si během svého pravidelného užívání marihuany osvojují nebo naopak těch, jež je nenacházejí a propadají chaotickým a nekontrolovaným vzorcům.

2.5 Metoda získávání dat

Zdrojem dat mi byl kvalitativní výzkum studentů ISS FSV na téma (Ne)kontrolované užívání marihuany, jehož jsem se zúčastnil v rámci kvalitativních praktik (LS 2008). Zvolenou technikou sběru dat se stal polostrukturovaný rozhovor, jehož využití se zakládá na předpokladu a myšlence, že participanti mají větší svobodu se vyjádřit, než-li ve standardizovaném rozhovoru nebo dotazníku. Rozhovory vycházely z předem připraveného okruhu otázek, jež zastupovaly jednotlivá chronologicky řazená témata. Ve scénáři jsme se zaměřili na obecné informace o participantech, sociální okolí, současné užívání drog, kariéru užívání marihuany, vhodné a nevhodné situace, přesvědčování a odrazování, předávání zkušeností, dostupnost a hospodaření.

Obecné informace o participantech mně posloužily k základnímu představení vzorku pravidelných uživatelů marihuany a charakteristice výběrového souboru. Současné užívání drog jsem použil k určení frekvence a množství užívání pravidelných

uživatelů marihuany. Z kariéry užívání marihuany jsem zjistil věk prvního užití, délku pravidelné konzumace marihuany a vývoj užívání konopných drog. Vhodné a nevhodné situace mi napomohly určit proč, jak a kdy je marihuana konzumována a pravidla jejího užívání. Jedno z hlavních témat „dostupnost a hospodaření“ naznačilo, jak si konopné drogy participanti opatřují a zejména jakou roli hraje dostupnost v konzumaci marihuany jejich pravidelných uživatelů. Sociální okolí ukázalo míru integrace ve skupině/subkultuře pravidelných uživatelů marihuany. Některé informace z témat „přesvědčování a odrazování“ a „předávání zkušeností“ jsem uplatnil při dokreslení obrazu skupiny pravidelných uživatelů marihuany, jejímž byl účastník výzkumu členem.

2.6 Výběr souboru

Výběrovým kritériem byl věk respondentů do 29 let a konzumace marihuany alespoň v posledních sedmi dnech. To mělo zajistit, aby byla data nasbírána od mladých pravidelných uživatelů marihuany. Vyhledání participanta pro rozhovor bylo ponecháno na každém studentu ISS FSV (tazateli). V důsledku toho mohlo jít převážně o lidi žijící v Praze nebo studenty, jelikož se dá předpokládat, že rekrutovali participanty ve svém okolí nebo přes prostředníky z okruhu svých kamarádů nebo známých. Všem respondentům bylo vysvětleno, čeho se rozhovory týkají a za jakým účelem jsou dotazováni. Jednalo se o pořizování dat pro potřeby kvalitativních praktik na téma „(Ne)kontrolované užívání marihuany“. Participantům bylo dáno na vědomí, že interview bude nahráváno. Všichni účastníci rozhovorů s tím souhlasili.

Během kvalitativních praktik vzniklo 13 rozhovorů. Rozhovory byly pořizeny celkem od 11 respondentů a to ve dvou kolech, přičemž ve 2. kole byl scénář rozšířen o několik otázek. Scénář rozhovoru č.1 vznikl na základě zúčastněného pozorování v prostředí mladých lidí, kde se kouří marihuana (domácnost, kolej, hostinec, bar, klub, park, hřiště apod.). Připojili jsme se k jejich společnosti a pořídili si poznámky, pokud jsme zaznamenali něco zajímavého. Předmětem pozorování bylo chování, ve kterém se projevují sociální rituály (předepsané vzorce chování obklopující užívání marihuany) a sociální sankce (pravidla chování určující zda a jakým způsobem má být marihuana užita). O výsledku pozorování jsme napsali zprávu. Ze svého pozorování každý udělal otevřené kódování a části „objevených“ pojmů seskupil do dvou obecných kategorií. U každé z nich jsme určili její vlastnosti a dimenze. V další fázi jsme navrhli nové

zajímavé otázky a na co bychom se chtěli v rozhovorech ještě ptát na základě četby kapitoly šest v práci „The Irrelevance of Drug Policy“ Cohena a Kaala (2001), která pojednává o pravidlech užívání marihuany. V prvním kole bylo získáno sedm rozhovorů.

Scénář rozhovoru č. 2 byl na základě připomínek účastníků kvalitativních praktik a po konzultaci s vyučujícím upraven. Byl doplněn o několik nových témat a otázky, jejichž záměrem bylo hlouběji prozkoumat dané tématické oblasti užívání marihuany. Scénář byl rozšířen o názory na závislost, hodnocení osobní konzumace, sociální okolí, které bylo povýšeno na samostatné téma (okruh otázek), a několik dalších otázek, které prohlubovaly dosavadní tématické okruhy.¹¹ Bylo ponecháno na úsudku každého z účastníků kvalitativních praktik, jestli chtějí druhý rozhovor dělat s jiným participantem nebo zda považují za vhodné pokračovat v dotazování se stejným participantem. Ve druhém kole jsme pořídili šest rozhovorů, přičemž čtyři rozhovory byly provedeny s novými participanty. Dva rozhovory byly navazující. Ty zahrnovaly jednak otázky, které byly určeny pouze tomuto participantovi, ale v jednom případě také témata a otázky doplněná po prvním kole rozhovorů. Byly pořízeny na základě individuálního scénáře. Jejich cílem bylo rozšířit informace o předchozích participantech a zaměřit se na témata, která by byla vhodná podrobněji prozkoumat.

Jeden navazující rozhovor jsem z analýzy vyřadil, jelikož nepřinášel žádné relevantní informace vzhledem ke zkoumanému problému v této práci. Zahrnoval pouze otázky určené tomuto participantovi a měl charakter případové studie. Data nebyla srovnatelná s daty od ostatních. Ostatní účastníci kvalitativních praktik nasbírali 11 rozhovorů, přičemž pravidlem bylo, že každý by měl uskutečnit alespoň dva rozhovory. Úkol byl splněn až na jednu výjimku. To znamená, že já jsem autorem dvou rozhovorů, přičemž jeden rozhovor byl navazující. Oba rozhovory jsem zařadil do analýzy vzorců užívání marihuany, které byli stěžejním tématem této práce.

Lze konstatovat, že nové informace nevedly k dalším změnám a tudíž, že s novými rozhovory se již další varianty pravidelného užívání marihuany neobjevovaly. Pro účely této studie jsou údaje vyhovující. Ve výběrovém souboru jsou rozličné vzorce užívání marihuany, které naplňují z hlediska frekvence a délky pravidelného užívání nezbytné možnosti. Další kategorie jsou dostatečně propracované a jejich doplnění není potřeba. Není nezbytné se vrátit do terénu a nasbírat další údaje, které by mohli

¹¹ Podrobněji srv. Příloha č. 3 a č. 4.

kategorie rozvinout. V rámci analýzy vybrané části populace uživatelů marihuany a jejich kontrolních mechanismů bylo dosaženo teoretického nasycení. Nyní se otevírá prostor pro další výzkum uživatelů marihuany a mohou se objevit nové otázky ohledně fenoménu užívání marihuany.

2.7 Metoda zpracování dat

Data jsem zpracoval v programu pro kvalitativní analýzu ATLAS.ti, který mi byl velmi nápomocný k zorientování se v textu a usnadnil mi otevřené kódování rozhovorů, jelikož umožňoval průběžně obměňovat jednotlivé kódy i jejich obsahy. Provedl jsem axiální kódování pro vzájemné vztahy mezi vybranými kategoriemi (jako zakotvenost v konvenčních rolích a integrace ve skupině/subkultuře uživatelů, pravidla užívání a jejich dodržování, dostupnost a přístup k marihuaně, frekvenci užívání a délku pravidelného užívání, vhodné situace ke konzumaci marihuany) a na základě postupů „Zakotvené teorie“ jsem hledal určité typické konstelace hodnot v těchto kategoriích podle Strausse a Corbinové (1999). Hledal jsem typologii uživatelů marihuany, která by je rozlišovala podle míry kontroly. V této typologii jsem se snažil seskupit uživatele podle podobnosti tak, aby výsledek popisoval jejich vlastnosti co nejlépe podle skutečnosti. K tomu mi byl nápomocný paradigmatický model, který mi umožnil dát vybrané kategorie (popř. jevy) do vzájemné souvislosti.

2.8 Způsob vedení rozhovorů

Rozhovory s účastníky výzkumu byly složité pro tazatele i pro participanty. Vzhledem k délce rozhovoru, jejichž trvání bylo odhadnuto na orientační 1 hodinu 30 minut, pro ně bylo obtížně udržet pozornost a položit všechny uvedené otázky ze scénáře rozhovoru. Některé otázky byly proto opomenuty nebo položeny v jiném vyznění, než-li bylo předpokládáno. To naštěstí nevedlo k zásadním překážkám, které by znemožňovaly analýzu dat a v mnoha případech to vedlo k obohacení poznatků o účastnících výzkumu. Ze strany participantů jsem se pak setkával s tím, že neodpovídali na položené otázky nebo byly jinak pochopeny. V takovém případě ke správnému porozumění zjišťovaných témat ze strany participantů a k získání relevantní informace přispěly prohlubující otázky, které tazatelům umožnily zeptat se jinak. Tazatelé tak poskytli participantům prostor podrobněji a lépe rozvést téma rozhovoru.

Bylo pro ně totiž obtížné se k některým tématům vyjádřit. Navíc jde o citlivé téma, které mohlo být pro některé participanty kontroverzní.

2.9 Etika výzkumu

Všichni účastníci rozhovorů byli seznámeni s tématem výzkumu. Bylo jim vysvětleno, že se týká pravidelného užívání marihuany, co je účelem získávání dat, jak bude s rozhovory nakládáno a kdo bude mít k informacím o jejich osobě přístup. Před zahájením rozhovorů dali všichni participanti dobrovolný ústní souhlas a byli ujištěni o důvěrnosti výzkumu.

Ve své práci jsem nepoužil žádné civilní údaje, podle kterých by mohli být identifikováni. V přepisu rozhovorů nebyla zmíněna jejich jména a k označení jejich výpovědí jsou používána pouze pořadová čísla rozhovorů (P1, P2, P3, atd.), proto nemohou být uvedené informace o participantech zneužity proti jim samotným.

2.10 Shrnutí

V této kapitole jsem představil výzkumný záměr, jehož cílem je zkoumat charakter a společné prvky pravidelných uživatelů konopných drog podle míry kontroly tak, abych mohl vytvořit typologii rozlišující vzorce chování jejich konzumentů. Jedná se o kvalitativní výzkum, jelikož ten považuji vzhledem ke zkoumaného jevu za nejvhodnější a aplikuji zde model zakotvené teorie. Data byla získána na základě polostrukturovaných rozhovorů, jež poskytují větší prostor k vyjádření účastníkům výzkumu. K jejich otevřenému kódování jsem použil program pro kvalitativní analýzu ATLAS.ti a provedl jsem axiální kódování (paradigmatický model). V závěru kapitoly objasňuji způsob vedení rozhovorů a etická pravidla výzkumu.

3. Analytická část

V analytické části prezentuji základní charakteristiky účastníků výzkumu a jejich kariéru užívání konopných drog. Dále popisuji míru spotřeby uživatelů marihuany a jejich rituály užívání (vhodné situace a marihuana). V dalším oddílu se práce zabývá integrací ve skupině/subkultuře uživatelů a rolí partnerství, rodičů a dalších. Dostupnost a přístup ke konopným drogám je objektem další kapitoly. Kategorie o kontrole a regulaci uživatelů marihuany uzavírá tuto pasáž studie.

3.1 Portrét výběrového souboru

V této kapitole bych rád načrtnul hlavní rysy participantů, dříve než je zobrazím v činech. Hlavně mě šlo o to, abych charakterizoval zkoumaný vzorek pravidelných uživatelů marihuany a čtenáři představil jejich základní profil. Biografické údaje slouží jenom k tomu, aby si každý udělal elementární obrázek o výběrovém souboru.

Celkem byly rozhovory pořizeny od 11 participantů. Věk se pohyboval v rozmezí od 20 do 26 let. Jednalo se o deset mužů a jednu ženu. Jeden respondent v době konání interview nepracoval, ale měl již domluvené další zaměstnání. Dva nejstarší participanté pracovali na plný úvazek. Typicky účastníci výzkumu naplňovali bakalářské studium, přičemž jeden participant navštěvoval střední školu a další byl již na magisterském stupni vysokoškolského studia. Studenti vyvíjeli rozličnou činnost k obohacení jejich rozpočtu a určitým způsobem si vydělávali. U některých lze hovořit o zaměstnání s volnějším režimem, které jim dovolovalo pokračovat ve studiu, a u dalších o příležitostných brigádách nebo výpomoci v „rodinných podnicích“.

Typicky účastníci výzkumu bydleli s rodiči nebo s jedním z rodičů. Dva participanté byli v podnájmu se spolubydlícími (jeden se svou přítelkyní) a další dva účastníci rozhovorů pobývali na vysokoškolské koleji. Svoji finanční situaci hodnotili participanté rozdílně. Jedni ji posuzovali vcelku kladně. Druzí byli se svými financemi nespokojeni, což vystihovala výpověď jednoho: „Mohlo by být daleko líp.“ Pravidelní uživatelé marihuany (popř. účastníci rozhovorů) měli velmi pestré záliby a svůj volný čas trávili různým způsobem (četba, hudba, filmy, společenské a počítačové hry, televize, hospoda, koncerty, sport atd.).

Bakalářská práce

Tab 1: Obecné informace o účastnících rozhovorů¹²

Participant	pohlaví	věk	studium	zaměstnání	bydlení	volný čas
P1	muž	21	ekonomie	pracuje pro matku (př. administrativní činnost)	s rodiči	pivo a joint s kamarády, nohec, fotbálek
P2	žena	23	-----	momentálně nezaměstnaná (domluvená práce v KFC)	se spolubydlícími	četba, chat, koncerty
P3	muž	21	studuje	pracuje	s rodiči	studium, počítače, hudba, kamarádi
P4	muž	24	VŠE	polobrigáda (na půl úvazku)	s přítelkyní a spolubydlícími	s přítelkyní, sportovní gymnastika, jojing, četba
P5	muž	25	magisterské	pracuje	na koleji	četba, filmy, fotbal, pivo s přáteli
P6	muž	26	-----	kuchař	s otcem a bratrem	ven s lidmi, snowboard, brusle
P7	muž	20	Soukr. v. š regionálního rozvoje	brigáda v otcově firmě	s matkou	pivo, počítačové hry, Tv, filmy (scifi)
P11	muž	23	Informační studia a knihovnictví	pauza mezi zaměstnáními	na koleji	muzika, knihy, výstavy, hospoda
P12	muž	26	-----	dispečer	s rodiči	plavání, jízda na kole, spol. hry (hakis, frisbee)
P13	muž	23	Soukromá střední škola	příležitostné brigády a pomoc v otcově firmě	s rodiči	chat, Tv, ven s lidmi, hospoda, počítačové hry, výlety do přírody
P14	muž	20	Zemědělská univerzita	příležitostné brigády (př. telefonování)	s rodiči	hry na počítači, posilovna, běh, hra na kytaru

3.2 Kariéra užívání konopných drog

Kariéra užívání konopných drog začíná prvním experimentem užití marihuany a jde o první zkušenost s konzumací marihuany. Lze konstatovat, že jedinec zahájil svoji kariéru užívání marihuany a stal se z něj uživatel. „První rok pravidelného užívání

¹² U participantů P1 - P7 byl použit scénář rozhovoru č. 1. P11 - P14 byli dotazováni na základě scénáře rozhovoru č. 2. Jeden účastník výzkumu byl dotazován podle individuálního scénáře, který zahrnoval jednak otázky určené tomuto participantovi, ale také témata a otázky doplněná po prvním kole rozhovorů.

marihuany přichází obvykle mnohem později nežli první pokus užívat marihuanu“ [Cohen, Kaal 2001: 46]. Jednoduše řečeno, chvílku trvá než se z nezkušeného uživatele stane zkušený uživatel. Navíc, u některých může konzumace marihuany vyústit v pravidelné užívání marihuany a někteří mohou marihuanu konzumovat ve velmi dlouhých časových intervalech¹³ nebo kariéru užívání konopných drog v počátku ukončit. Pravidelné užívání marihuany lze definovat jako první rok, ve kterém participant konzumoval marihuanu alespoň jednou za týden. To znamená, že pokud by uživatel nekonzumoval marihuanu alespoň jedenkrát v týdnu, nelze hovořit o pravidelném užívání marihuany a započítávat toto období do délky pravidelného užívání.

Typicky participant experimentovali poprvé s konopnými drogami v rozmezí 15-16 let. Tři účastníci rozhovorů měli první zkušenost s konzumací marihuany ve 14 letech, jeden v 18 letech a v nejpokročilejším věku užil poprvé marihuanu participant, kterému bylo 20 let.

Délka pravidelného užívání konopných drog se v této podskupině participantů (P1, P4, P7, P13 a P6, P12) pohybovala v rozmezí od čtyř do sedmi let a zhruba deset let pravidelně konzumovali konopné drogy bez výraznější přestávky dva nejstarší respondenti. Vývoj vzorců užívání byl velmi různorodý. V této podskupině participantů lze nalézt v jejich historii stabilní vzorce užívání, vzestupné trendy a sestupné trendy konzumace konopných drog. Vzrůst míry užívání byl typický pro uživatele na počátku kariéry užívání konopných drog. Další důvody, které vedly ke zvyšování intenzity užívání marihuany, lze identifikovat s nástupem do nové školy (střední nebo vysoké) nebo v jednom případě v souvislosti s řešením problémů jako je rozvod rodičů a stěhování. Lze hovořit i o změně sociálního okolí, které nejenže vytvářelo příležitost k užívání, ale i usnadňovalo přístup k získávání (opatřování) marihuany. Důvody, které vedly ke snižování (redukci) intenzity užívání marihuany, byly například maturita (popř. podobná zodpovědnost), dovolená s rodiči, partner (osobní vztah), přerušení dodávek konopí, psychické problémy nebo testování vůle a obnovení prožitku, když uživateli konzumace marihuany zevšedněla. Výjimku zde zastupoval participant, jehož počáteční věk pravidelného užívání marihuany byl přibližně spojen s nástupem na vysokou školu (18 let). Ostatní participant z této skupiny konzumovali pravidelně konopné drogy od 16 let.

¹³ Podrobněji viz [Miovská, Vacek, Gabrhelík 2008: 162-168].

Dva účastníci výzkumu vykazovali v jejich kariérách užívání marihuany určitá specifika, která je odlišovala od ostatních participantů. První participant konzumoval marihuanu poprvé v nejpokročilejším věku (20 let) z celého souboru účastníků výzkumu. Konopné drogy nekonzumoval ve zkuškovém období a můžeme v jeho kariéře užívání marihuany zaznamenat období abstinence. „Tak ňák, já si dávám detox. Většinou jednou za rok na tři měsíce, na čtyři.“ K délce trvání jeho současného stylu užívání marihuany se vyjadřoval: „Mmm, teďko to trvá asi dva měsíce po tříměsíčním detoxu.“ [P11] Druhý participant konzumoval marihuanu poprvé v 15 letech a ke svému dalšímu vývoji užívání marihuany podotkl: „(...) ale tak minimálně do dvaceti jsem prostě (,) k tomu neměl takovej přístup jako prostě mam teď, takže (...)v ňákým větším množství pak až tak od dvaceti.“ [P5] Stejně jako předchozí participant měl delší období abstinence. Dva roky marihuanu vůbec nekonzumoval. Užíval i jiné typy drog a čekaly ho státnice. Nebyl spokojený s tím, co dělal, a proto přerušil veškeré užívání drog a po dvou letech se vrátil ke konzumaci marihuany. Styl, jakým užíval marihuanu v době konání interview, trval přibližně dva roky. Jejich vzorec užívání odpovídal pravidelným uživatelům marihuany. Zahájili kariéru užívání konopných drog a osvojili si určitý vzorec užívání, přičemž v životní dráze užívání marihuany může být období abstinence, vzestup či pokles užívání nebo stabilní užívání. Délku pravidelného užívání marihuany lze určit u prvního participanta na tři roky a u druhého účastníka výzkumu na pět let, přestože konopné drogy konzumovali ve své historii s výraznější přestávkou (období abstinence). „Už dříve bylo potvrzeno, že uživatelé ukončili kariéru užívání konopných drog se záměrem v budoucnu již marihuanu nekonzumovat, ale také je častým jevem, že uživatelé přestanou užívat marihuanu na určitý čas nebo omezenou dobu“ [Cohen, Kaal 2001: 87]. Pravidelní uživatelé mohou mít v kariéře užívání konopných drog delší období abstinence, které lze zahrnout do délky pravidelného užívání marihuany.

Další skupinu zastupovali účastníci výzkumu, jejichž délka pravidelného užívání marihuany se pohybovala v rozmezí jednoho až tří let. Jeden participant konzumoval marihuanu poprvé ve věku 15 let a délka pravidelného užívání marihuany byla dva roky. Konopné drogy si opatroval pěstováním přibližně od 18 let a podle toho byla určena míra jeho konzumace marihuany. To znamená, že když měl úrodu spotřeba rostla a naopak došli-li mu vlastní zásoby, užívání marihuany kleslo na minimum (jednou až dvakrát za týden). V tomto období mu marihuanu nabízeli kamarádi. Měl zkušenost i s nákupem marihuany od dealerů. Další participant je žena. Věk prvního užítí se pohyboval okolo 14 let. Délka pravidelného užívání marihuany byla přibližně tři

roky. Ve věku 15 až 20 let docházelo k užívání různých typů drog. Tuto fázi lze popsat jako experimentální období. Marihuanu si participantka opatrovala pěstováním. Sloužila jí k prodeji a výrobě různých produktů. Někdy marihuanu nabízela svým kamarádům, kteří ji na oplátku pozvali jindy. Měla ve své historii i zkušenost s nákupem marihuany. Toto zkušební období skončilo odstěhováním se od rodičů. Participantka začala žít na vlastní noze, což pro ni znamenalo větší volnost a více příležitostí k užívání marihuany. Nejkratší délku pravidelného užívání marihuany lze počítat v řádech několika měsíců, přičemž věk prvního užití participanta je typický a srovnatelný s ostatními účastníky výzkumu. Marihuanu konzumoval poprvé ve věku 15 let. Za možný důvod počátku pravidelného užívání marihuany uvedl: „Určitě z části proto, že jsem to měl mnohem líp dostupný než do té doby.“ [P3]

V tomto oddíle jsem popsal různorodý vývoj kariér užívání konopných drog participantů a důvody změn v jejich vzorci užívání tak, abych mohl rozkrýt, jak jsem chápal *délku pravidelného užívání*. Jejich aktuálnímu užívání nelze porozumět bez minulosti, proto jsem zde kariéru užívání konopných drog rozebral podrobněji. Navzdory tomu, že těžiště této studie uživatelů marihuany je jinde. Ve výběrovém souboru lze identifikovat kariéry uživatelů se stabilním užíváním, vzestupné/sestupné trendy a užívání, které zahrnovalo období abstinence.

3.3 Současné užívání marihuany

Každý participant popsal intenzitu svého užívání marihuany jinak. Někdo uvedl spotřebované množství v gramech, jiní uváděli počet vykouřených jointů (marihuanových cigaret). Různá je rovněž kvalita konopné drogy. Lze však hrubě určit frekvenci užívání marihuany za týden.

Typicky účastníci výzkumu konzumovali konopné drogy přibližně každý den, přičemž dva participanty přiznávali, že obvykle marihuanu užívají i několikrát denně. Ve výběrovém souboru pravidelných uživatelů marihuany se lze setkat i s účastníky výzkumu, kteří marihuanu užívali ve frekvenci nižší nežli je každodenní konzumace marihuany. Frekvence užívání marihuany se pohybovala v rozmezí čtyř až pěti příležitostech za týden, při kterých došlo ke konzumaci marihuany, a také odpovídala třem až čtyřem jointům za týden. U některých participantů byla marihuana užívána v nižší frekvenci. Přesněji se jednalo o užívání marihuany jedenkrát až dvakrát za týden a další uživatel konzumoval marihuanu ve frekvenci jedenkrát za týden.

Tab 2: Užívání konopných drog účastníků rozhovorů

Participant	věk prvního užití	délka pravidelného užívání	frekvence užívání
P1	14	5 let [od 16 let]	většinou každý den (někdy 2x)
P2	14	3 roky [od 20 let]	3 až 4 jointy za týden
P3	15	pár měsíců [od 20 let]	1x za týden
P4	18	6 let [od 18 let]	4-5 jointů za týden
P5	15	5 let [od 20 let]	alespoň jeden joint denně
P6	16	10 let [od 16 let]	2 až 3 jointy denně
P7	14	4 roky [od 16 let]	2 jointy denně
P11	20	3 roky [od 20 let]	2,5 g za týden
P12	15	10 let [od 16 let]	1-2 g za týden (6 až 10 jointů)
P13	15	7 let [od 16 let]	téměř každý den
P14	15	2 roky [od 18 let]	přibližně 1x až 2x za týden

3.4 Vhodné situace a marihuana

Vhodné situace ke konzumaci marihuany lze rozlišit podle vlastností: místa, času, emocí a toho, zda-li byla marihuana užívána o samotě či ve skupině/subkultuře. To znamená podle emočních rozpoložení, při kterých byla marihuana užívána, a podle prostředí, které bylo pravidelným uživatelem marihuany považováno za vhodné ke konzumaci.

Společenský akt nebo osobní rituál

Pro některé participanty měla konzumace marihuany vyloženě interakční charakter a akt kouření marihuany se u nich odehrával výhradně ve skupině/subkultuře pravidelných uživatelů marihuany. Typicky marihuanu konzumovali, když byli v kolektivu a šlo-li o společenskou událost či společné jednání. Nemuselo jít zrovna o velkou oslavu, ale mohlo jít jen o setkání dvou a více uživatelů, kteří spolu chtěli trávit čas, popovídat si nebo se projít v přírodě, a při té příležitosti konzumovat marihuanu:

„P3: Bud' je to kalba kde se nakládá nebo takhle jen tak se vyvenčit, pokecat. Je to příjemný na to kecání mi přijde, prostě si to kouříš, ve všem si rozumíš s tím druhým...“

„P14: (...) A dám si špeka. Venku. A nebo se jdem projít. Když je nás míň . Teda když není žádná akce nebo tak. A nebo jdem pařit na kompu, poslouchat nějakou hudbu nebo nějaký klipy a tak.“

Následující participantka uvedla, že měla zkušenost s konzumací marihuany o samotě. Nicméně byl pro ni stav intoxikace za těchto podmínek nepříjemný, proto marihuanu začala užívat pouze ve společnosti dalších uživatelů:

„T¹⁴: Hulíš někdy sama? P2: Hm, už ne. T: A proč už ne? P2: Protože když jsem sama, tak mi přijde, že ostatní okolo mne mi nerozuměj. T: Takže hulení považuješ spíš za kolektivní akci? P2: Rozhodně, protože vlastně pak se můžou probírat i filozofie, a člověk se dozví i to, co by se normálně dozvědět neměl a když si to pak uvědomí, tak si vzpomene a ještě se tomu směje, takže to je takový velice hezký.“

Pro některé participanty měl význam samotný akt kouření marihuany a nebylo pro ně nezbytně nutné, aby byli ve společnosti jiných uživatelů marihuany. Typicky marihuanu konzumovali, i když byli sami a neúčastnili se žádné společenské akce či společného jednání. To znamená, že marihuanu konzumovali o samotě. Akt kouření marihuany pro ně mohl být osobním rituálem, který se odehrával nejen ve skupině/subkultuře pravidelných uživatelů marihuany:

„T: &, pak mi prosím tě popiš typickou situaci, kdy kouříš marihuanu, když P5: to už jsem jakoby říkal, no, jako hulím když su (..) s nějakýma lidma prostě v hospodě a někdo řekne, jdem na jointa, tak že jo jde kolečko prostě pěti lidí, tak to je klasika prostě, ale to není typická situace, typická je pro mě fakt u nějakýho filmu, prostě když su ztahanej po práci, tak jedinou (,) radost kterou mám nebo jako v uvozovkách že jo, tak si prostě ten večer zahulim a vyvalím se k televizi a postupně u ní usnu, takže to je spíš typická (..) věc“

U některých participantů bylo užívání marihuany o samotě častější a hrálo v jejich konzumaci marihuany významnější roli. To je zřejmé z výpovědi účastníka výzkumu výše. U dalších se můžeme střetnout s uvedením, že užíval marihuanu, když byl sám. Navzdory tomu, že tento jev pro ně nebyl natolik podstatný a upřednostňovali konzumaci marihuany ve společnosti jejích uživatelů:

¹⁴ Označení **T** v citacích z rozhovorů znamená **Tazatel**.

„T: Mhm. A teďka mi prosím tě popiš typickou situaci, kdy si zakouříš marihuanu. P11: Tak marihuanu vnímám hodně jako společenský akt, takže v drtivý většině kouřím s kamarády. (...) T: A kouříš někdy sám? P11: Taky. T: A kdy třeba nebo proč? P11: Večer. U něčeho. T: A proč? P11: To jsou takový ty večerní náladovky s muzikou, když už člověk tak nák nemá potřebu nic řešit, nic řešit ani nechce a chtěl by poslouchat muziku a tak nák se to přechyluje do spánku, tak si jde zakouřit jointa, hodinu dvě poslouchá muziku a jde spát. Jako příklad třeba.“

Jeden participant cítil potřebu svoje užívání marihuany o samotě obhajovat a neviděl v tom nic špatného:

„T: Hulíš sám nebo s lidma? P12: Hulim s lidma, ale neřikám, že si někdy nezahlím sám. T: Co tě přinutí, když jsi doma sám, co tě přinutí si dát špeka? P12: Co mě k tomu přinutí? Tak já nevím, co mě k tomu přinutí. Tak jako prostě když mám chuť, tak si zakouřím. Jako mě k tomu nic nenutí, já prostě když mam chuť tak si zakouřím. Tak hlavně je to o té chuti a vo tom čase, kterej budu zrovna jako ... vo tom čase, v kterym něco budu, nebo nebudu dělat. T: Takže typická situace není typická tím, že by to bylo s klukama nebo sám, to je jedno? P12: No tak s těma klukama je to více méně, já nevím, já si myslím ... protože jako není nic špatnýho na tom, si dát toho špeka sám prostě.“

Zatímco pro některé bylo užívání marihuany výhradně společenským aktem (kolektivním jednáním), u druhých se můžeme setkat s konzumací marihuany mimo společenství (pospolitost) uživatelů. Ve výpovědích participantů o konzumaci marihuany o samotě či ve společnosti lze u tohoto typu uživatelů vyčíst rozporuplné reakce. U některých jej lze považovat za osobní rituál, který měl v jejich konzumaci marihuany výsadní postavení a pro některé představoval jednání, ke kterému může občas dojít nebo které v jejich konzumaci marihuany nehrálo významnější roli.

Denní doba a marihuana

Za nejvhodnější denní dobu k užívání marihuany byl obecně mezi některými participanty považován večer a konkrétní situace, při které uživatel konzumoval marihuanu, se odehrávala ve večerních hodinách:

„P14: Je většinou večer, vždycky, skoro vždycky je večer, někdy je dokonce 5 hodin...(…)“

„P3: (...) Prostě většinou je to večer, když si pak už jenom něco pustím, nažeru se nebo jdu spat. (...) A takhle to dělám I s chlastem, hrozně nerad chlastám přes den, třeba kdybych si dal k obědu dvě piva tak bych byl pak zbytej půlden nepoužitelný.“

Přestože typicky konzumovali marihuanu uživatelé ve večerních hodinách, můžeme se setkat s užíváním marihuany běžně v denní době, která odpovídala konzumaci marihuany přes den:

„T: A dobře, takže... když si jdeš prostě zahulit, tak to je jako třeba kdy, jako jaká denní doba? P1: Jaká denní doba? No to se právě odvíjí od toho, co mám ten den na programu víš co, nebo... T: Hm P1: Jako třeba, jak se cejtím, když nejsem ve škole a vím, že mám pak volno, to je většinou kolem třetí, čtvrtý, jako si brčko dám a pak třeba někdy navečer, když jdu ven jako ještě jedno.“

Tento participant neuvedl přímo, kterou denní dobu považoval za vhodnou ke konzumaci marihuany, ale dá se usoudit, že marihuanu obvykle užíval během dne:

„P4: (...) anebo třeba když vim, že budu celej den v práci, tak si v průběhu toho skočím třeba zahulit. Jakoby takovej relax no ..“

Zdá se, že konzumace marihuany v ranních hodinách byla výjimečná a častější jednání tohoto typu by mohlo naznačovat problém s užíváním marihuany, který doposud uživatel nepociťoval a ještě ho nerozpoznal:

„T: Hulíš ráno? P6: Někdy. Není to prostě...někdy prostě, když vstanu někdy, tak si dám špeka. To záleží... T: Z jakýho důvodu? P6: Já nevím no, vstanu a dám si špeka no. To je jako dej si cigáro ráno když vstaneš, tak to je občas asi to samý. Nevím nedokážu říct důvod, prostě mam na něj chuť.“

Takové chování někteří participanti dokonce odsuzovali nebo od něj odrazovali a viděli v něm jednání, které pro ně představovalo demarkační linii. Některým se občas stávalo, že tuto pomyslnou hranici za specifických podmínek překročili:

„T: jo a, třeba někdy denní doba, kdy hulíš nebo nehulíš, třeba ráno hned P5: ne, tak to rozhodně ne (,) jako ráno třeba, nebo ráno, po probuzení, to může být kdykoliv, nemusí to být ráno, tak to si zahulim jenom v situaci, kdy jsem večer před tím byl někde v hospodě (,) a hrozně mě bolí hlava avim, že prostě když si dám toho čoudu, tak mě ta hlava prostě přestane bolet (..) třeba minimálně za ty dvě hodiny a pak už třeba už su vystřízlivěnej nebo už su schopnej jako vylízt z postele, dát si sprchu, najíst se a už tu kocovinu nemám (,) tak to já jako ráno jo(..) ale že bych prostě fakt si musel nejdřív umotat to brko v posteli a až pak vstal, tak to ne, jako že (,) denní doba je pro mě osmá až devátá večerní, kdy už mám všechny povinnosti z krku, někdo si (,) někdo si dává u televize pivo, lahváče že jo prostě, já si dávám jointa (..) a i málo lidí si dává lahváče ráno že jo prostě (..) to už jsou fakt alkoholici, takže (,) já si nedávám ani toho jointa ráno“

„T: Mhm. A ráno třeba si zahulíš? P11: Ne. T: Nikdy? P11: Ne, protože to potom vede k takovejším tím prohulenejším dnům, kdy člověk jako pak hulí celý den.“

Několik participantů ve vhodných situacích ke konzumaci marihuany neuvedlo, ve které denní době marihuanu typicky užívali a zřejmě za důležitější považovali jiné proměnné nežli denní dobu. Při posuzování zvažovali odlišné podmínky nebo kritéria:

„T: Tak a kdy si zahulíš? P12: No zahulim si když vim, že nemam třeba.....nic na práci nebo na starosti, nic co bych musel řešit. Když vim, že mam volno, že si můžu zajít na pivo.“

Vhodné místo

U některých participantů byla marihuana užívána typicky v hospodě nebo v přírodě, přičemž konzumace marihuany v restauračním zařízení pro ně byla znouzecnost. Pokud bylo pěkné počasí, dávali přednost užívání marihuany venku:

„P13: Jasně, já to fakt nemám rád někde v hospodě nebo tak. Jako hulíme tak většinou,

ale jen když to nejde jinak. Ale daleko lepší je vyrazit někam ven, nebo do přírody a tak.“

„P4: Tak nejlepší příležitost je, když je prostě venku nejvíc hezky (...) tak prostě vyjít někde na nějakou vyhlídku (...) nebo v hospodě na pokec (...)“

Z tohoto hlediska bylo pro uživatele marihuany rozhodující roční období:

„T: Jasně. A většinou chodíte kam? P1: Hele, když je třeba léto, tak se fakt snažíme, je prostě lepší bejt venku a hulit někde venku na nějaký vyhlídce, protože když je zima nebo když fouká vítr, nedá se to ubalit venku, tak se jde většinou někam do hospody na brko no.“

Dalším relevantním způsobem užívání byla konzumace marihuany doma či v domácím prostředí. Takový modus užívání, který bych nazval domácí typ, se neobjevoval v krystalické podobě a bylo běžné, že vzorec užívání participanta byl prolnut s jinými čistými typy užívání marihuany. To znamená, že u některých mohlo docházet ke konzumaci marihuany v hospodě nebo v přírodě (venku).

„P5: (...) typická je pro mě fakt u nějakýho filmu, prostě když su ztahanej po práci, tak jedinou (,) radost kterou mám nebo jako v uvozovkách že jo, tak si prostě ten večer zahulim a vyvalím se k televizi a postupně u ní usnu, takže to je spíš typická (..) věc“

U této podskupiny se můžeme setkat ve srovnání s ostatními participanty se specifickými místy, které považovali za vhodné ke konzumaci marihuany. U jednoho šlo o užívání marihuany na reggae¹⁵ koncertech a podobných příležitostech, kterých se účastní uživatelé marihuany, a další participant zmiňoval rodinné oslavy.

¹⁵ Reggae je hudební styl, který vznikl v průběhu 60. let na Jamajce. Texty se týkali zábavy, alkoholu, žen i kritiky sociální situace nebo výtržností páchaných rude boys, kteří byli hlavními stoupenci této hudby. Postupně se do textů začalo promítat rastafariánství, které mělo stále více příznivců i z řad hudebníků hrajících reggae. Rastafariánství či rastafari je náboženské hnutí, které kombinuje především prvky židovství a křesťanství, částečně islámu a dalších (např. animistických) věr. Kouřením marihuany mohou rastafariáni komunikovat s Jahem. Jejich filosofie nabádá k všeobecnému míru, harmonii, lásce a sjednocení. Při uctívání se používají především symboly převzaté z judaismu (židovská hvězda, lev z kmene Juda atp.) a některé používané výrazy jsou převzaty z Bible: Zion, Babylon aj. Dalším charakteristickým znakem je typická úprava vlasů (dredy) a etiopská trikolóra. V poslední době se rastafariánství rozšiřuje do světa a získává více a více přívrženců. Většina z nich se zaměřuje na praktickou stránku a rastafariánství berou spíš jako životní styl než jako duchovní cestu [Wikipedie

Někteří participanti užívali marihuanu, když se účastnili společenské akce či party v užším kruhu lidí, při které docházelo ke konzumaci marihuany. Slovy participantů se jednalo o „kalbu“, „akci“ nebo v jednom případě o mírnější pojmenování „na návštěvě“. Všechna místa měla společný jmenovatel a to, že se jednalo o společné (společenské či přátelské) jednání. Nelze říct, že by u nich bylo natolik důležité, jestli se odehrávalo u někoho doma, venku v přírodě, v krajním případě v hospodě nebo na jiném místě. Znovu nešlo vyloženě o jediný způsob užívání marihuany a docházelo zde také ke konzumaci marihuany v přírodě nebo v hospodě:

„T: V jakém to bývá prostředí? P2: Hm, tak někdy v přírodě, nebo nejčastejc v přírodě a nebo někde na návštěvách. T: Můžeš mi říct nějakou vhodnou situaci pro hulení? P2: Vyloženě vhodná je ta v lese, protože jakoby ta příroda dodávala energii.“

„P3: (...) když je to opravdu akce u někoho kde vím, že se bude jenom chlastat, hulit nebo prostě blbě kecat. Tam je to jedno. (...)“

Jeden participant uvedl, že se nebrání užívání marihuany v práci. Příležitostně se stalo, že zde konzumoval marihuanu a podle něj mu to nečinilo větší obtíže. V tomto jednání lze spatřovat náběh na nutkavé užívání marihuany a automatické opakování rituálu, kterému se uživatel nemůže ubránit:

„T: Hulíš v práci, nebo před prací? P6: No tak před prací nehulim, ale občas v práci si zahulim třeba k večeru už, nebo odpoledne, tak si dám špeka, když je volno, když je klid. I když třeba jako do kšeftu bych si nešel zahulit to určitě ne, ale když je malá práce tak si s klidem dám špeka a ustojím to v pohodě.“

Někteří participanti považovali za důležitější jiné okolnosti, při kterých u nich docházelo ke konzumaci marihuany a bylo jim tudíž lhostejné, jestli marihuanu užívali v hospodě, v přírodě (venku), doma, na party, návštěvě, koncertě nebo rodinné oslavě. Hlavní pro ně bylo, zda-li se akt kouření marihuany odehrával ve skupině/subkultuře uživatelů marihuany (popř. o samotě) nebo také u jednoho participanta, zda-li má volno

a nemá nic na práci, což již bylo doloženo v jeho výpovědi na konci předchozího oddílu.

Emoce a užívání marihuany

Za vhodné situace k užívání marihuany považovali někteří participanti společenské události, které jim sloužili k tomu, aby se uvolnili, relaxovali a odpočinuli si od všednosti/stereotypu. Participant retrospektivně vykládá o svém užívání marihuany:

„P3: (...) a začalo mě to bavit. Byl to často často dobrej únik. Jako náhrada za alkohol nebo tak. Vůbec mi přijde že často jsem to bral jako únik hlavně když jsem chodil na plnej úvazek do práce od rána než jsem se dostal domu. Tak aspoň ten víkend člověk zabil těmahle plesnivejma... Ale tak je to prostě příjemný, výstřelek občas.“

Typickou situaci, kdy užíval marihuanu, popsal tímto způsobem:

„P3: (...) Ono to jako po tom dni když hodně něco děláš nebo když seš hodně stresovanej tak když si pak dáš prda tak seš úplně “áááá”. (...)”

V některých případech marihuanu užívali vyloženě pro radost, aby se pobavili:

„T: Máte k tomu, že jsi jdete zahulit, nějaký specifický důvod? P2: Tak jednak to je určitej styl relaxu, a pak cejtím, že ze mne spadne spousta věcí a v tom období jsem i příjemně naladěná.“

O několik otázek později se navracejí k nakousnutému tématu o emocích, při kterých participantka užívá marihuanu a podrobněji to rozebírají:

„T: Máš nějaké dušené stavy, kdy rozhodně nekouříš marihuanu? P2: Určitě, protože všechno záleží na relativních událostech , třeba. T: Můžeš mi je charakterizovat Tvé rozpoložení, kdy hulíš? P2: Někdy vyloženě pro radost nebo někdy, když se podívám a celý ten svět, kdy přemejšlim o tom, co se kolem mne děje ..“

Někteří pravidelní uživatelé ve výběrovém souboru konzumovali marihuanu, aby si ulevili od stresu, napětí až podrážděnosti. Marihuanu užívali běžně, aby si náladu zlepšili a navodili si příjemné pocity:

„T: Na špatnou náladu? P4: To bych si nejradši zahulil že jo taky .. T: Jakože ti to tu náladu spraví? P4: No většinou špatná nálada je, když něco řeším .. sem v nějakým jakoby stresu .. takže tím, že prostě .. to řeším furt tak dokola .. tak prostě už mě nebaví ani o tom přemejšlet tak mě to prostě .. zlepší.“

Konzumaci marihuany považovali za běžnou součást jejich týdne a v některých případech i každého dne. Lze konstatovat, že pro ně byl akt kouření marihuany povznášející a příliš se neohlíželi na své aktuální pocity. Marihuanu užívali nejen v emočním stavu dobré nálady, ale i když se momentálně necítili psychicky nejlépe.

„P1: ...vzhledem k tomu, že nehulím jen jeden den v měsíci, tak mě nějaká blbá nálada jen tak nerozhází, víš co. To musí bejt nějaká hodně špatná nálada třeba.“

„P12: Můžeš si zahulit a může ti bejt blbě a můžeš si zahulit a může ti bejt, prostě můžeš bejt veselá....Dělá mi to dobře prostě, já nevím jak to popsat.“

Někteří participanti užívali marihuanu, když byli rozzlobení, aby se uklidnili nebo dokonce pro případ, že by se mohli dostat do situace, která by vedla k narušení jejich psychického rozpoložení. Nicméně participant uvedl obecné pravidlo, že člověk nemá užívat marihuanu, když je smutný nebo v depresi:

„T: Míváš nějaké duševní stavy, kdy si rozhodně zahulit nechceš? P7: Tak asi jako každý vim, že se nemá hulit, když je člověk smutnej nebo v depresi, takže to nehulím. Ale naopak často hulím, když jsem naštvanej, protože mě to pak uklidní. Nejlepší je zhulit se předem, aby se člověk vůbec nenaštval, třeba když jdu na ten úřad, ale to většinou nevíš, kdo tě někde nasere...“

„P6: (...) já nevím, já nevím, dám si třeba, jako není to jako typická...třeba toho špeka si dám, toho špeka si dám třeba když jako jsem naštvanej nebo něco takovýho, tak se trošku tím uklidním nebo nějak tak“

Nekonzumovat marihuanu ve vyloženě špatné náladě nedoporučoval pouze participant výše. Taková rada či jednání, které zohledňovalo negativní emoční rozpoložení uživatele, se objevovalo u několika participantů. Vystihovala to výpověď účastníka výzkumu, který vyzdvihoval důležitost prostředí a situace, ve které hodlal uživatel marihuanu konzumovat:

„T: A máš nějaký způsob, jak poznat, kdy není dobrý čas, pro to si zahulit? Kdy by ti to jako nesedlo? P13: No to poznáš, když máš blbou náladu, prostě nesmíš hulit pokaždý a za každou cenu, ale popřemejšlet, jestli ti to teď a tady udělá dobře.“

Ve vnímání participantů vhodných situací k užívání marihuany lze identifikovat dva různé typy. Ke konzumaci marihuany může docházet, pokud jde o „sváteční“ příležitost nebo je-li marihuana užívána jako něco samozřejmého/běžného.

3.5 Integrace ve skupině/subkultuře uživatelů marihuany

Sociální okolí lze považovat za důležitý intervenující faktor, který měl výrazný vliv na pravidelného uživatele marihuany. Dle rozvinuté teorie kontrolovaného užívání drog představuje ukotvenost v životní struktuře podstatný determinant. Grund (1993) navrhnul model neformální sociální kontroly, který tvoří trojúhelník vzájemně působících proměnných: dostupnost, rituály a pravidla, životní struktura. Drogová subkultura/skupina participantům poskytovala více příležitostí ke konzumaci marihuany a nejen to. Měla zásadní vliv na způsob užívání marihuany jedincem. To znamená kdy, kde, jak (setting) bude participant marihuanu konzumovat. Naproti tomu ukotvenost v životní struktuře neuživatelů posilovala jejich pozitivní identitu a napomáhala ke konvenčnímu chování pravidelných uživatelů marihuany. Sociální okolí, jehož byl účastník výzkumu pevnou součástí, významně naznačovalo charakter pravidelného uživatele marihuany a to, ke kterému typu pravidelných uživatelů marihuany ho lze zařadit.¹⁶

¹⁶ Téma ve scénáři rozhovorů „Sociální okolí“ bylo zařazeno až ve druhém kole sběru dat. Tudíž nejsou získané informace srovnatelné se všemi participanty. Nicméně kategorie splňuje podmínku teoretického nasycení a je dostatečně propracovaná. Nicméně zdroj dat má menší záběr nežli u ostatních témat, které jsou zahrnuty v analýze.

Sociální okolí některých participantů zahrnovali ve významné míře uživatele marihuany a nejbližší lidé v jejich okolí byli převážně konzumenti marihuany. Šlo o společnou zkušenost užívání marihuany, při které si uživatelé osvojovali skupinové normy a sankcionovali své jednání:

„T: Jak velká část Tvých kamarádů jsou huliči? P13: No, tak asi většina z nich hulí. Teda jako z lidí, se kterými chodím často do hospody nebo tak. A protože často hulíme, tak se tam logicky vyskytují víc huliči. Ale není to nějaká podmínka, jakože bych se nekamarádil s někým, kdo nehulí, to zas ne. Mám třeba ve škole hodně kamarádů, který nehulej a nemám s tím problém.“

V některých případech byl participant součástí stálé skupiny uživatelů marihuany (popř. party, gangu, bandy) a v té spolu užívali pravidelně marihuanu:

„P1: No tak většinou s takovou stálou partičkou kámošů, podle toho koho potkám, s Jardou třeba, nebo prostě mám nějaký lidi, s kterými se na ten pytel složím, víš co, tak je jasný, že to s nima potom i vyhulím. T: Takže máš třeba většinou nějakou jakoby stejnou skupinu nebo podobnou třeba těch lidí? P1: Jo, určitě jako. T: Jako taková grupa. P1: Jasně, ale mě to nijak neomezuje v kontaktu s těma ostatníma lidma třeba víš co.“

Marihuana byla sociálním pojítkem a sdílenou skutečností, kterou pravidelní uživatelé marihuany prožívali a nejen to. Byla také prostředkem zapojení do kolektivu těch, kteří nebyli stálou součástí skupiny uživatelů marihuany:

„P13: Jak jsem říkal, z lidí, se kterými chodím ven, jsou skoro všichni huliči, protože právě proto chodíme spolu, abychom si mohli zahulit. Nebo když jsme v hospodě, tak je tam často někdo nový, koho neznám, si třeba někdo přitáhne kámoše a tak, ale vždycky tyhle lidi jdou s náma na brčko, takže popravdě asi neznám moc lidí v našem věku, co by nehulili.“

U jiných bylo užívání marihuany vnímáno dokonce vyloženě na abstraktním principu. Konzumace marihuany ve stálé skupině uživatelů (popř. partě, gangu, bandě) se u nich odehrávala v minulosti a dnes už to viděli jinak:

„T: A nějaký místo máte typický? P11: Eeh, neváže se to tak, to bývalo dřív, když člověk býval mladší, tak měl nějakou tu partičku kamarádů, s kterýma se vždycky sešel v danou dobu a složili jsme se dohromady na nějakou trávu, a pak jsme měli svý místo, kde jsme kouřili, ale momentálně to tak nevidím. Já si myslím, že i ten trend se tak nějak v průběhu let docela změnil a už to není nějak o specifických místech a příležitostech.“

Participantů se typicky pohybovali ve skupině, ve které se konzumovala marihuana. Svůj volný čas trávili rozličnými aktivitami, pro které byla charakteristická skupinová koheze uživatelů marihuany:

„P1: Prostě... si zvykneš na nějakou kulturu, něco dělat... nebo jako částečně je to i tím, že lidi okolo mě hulej. Kdybych přestal hulit, tak mě začne srát, že voni hulej. Ale to je prostě už tím, že hulím, víš co. To je to, o čem jsem mluvil předtím jako. T: Jako že kdybys nehulil, že bys nezapad? P1: Ne, to ne, to určitě ne. Ale zčásti řek bych, že ty lidi jsou trochu na jiný vlně, prostě když jsou zhulený, takže... Třeba já nemám rád ty lidi, takže bych se s nima nemoh bavit jako. T: Jakto? P1: Protože prostě máte něco společnýho všichni. Je to něco, co vás všechny spojuje. Já vím, že je to taková blbá věc, ale ... jako nemyslím si, že je to ta hlavní věc, co vás spojuje, že jo. Ale jako je to jedna z těch věcí, co ty lidi třeba... hodně řešej řekněme. T: Co tě ještě s nima spojuje? P1: Hlavně, že s nima chodím.. že s nima trávím volnej čas, jako. Trávení volnýho času a hulení má hodně společnýho jakoby, řek bych.“

Uživatel se přizpůsoboval a respektoval sociální sankce skupiny, ve které se účastnil konzumace marihuany a jejíž byl pevnou součástí. Jejich dodržování bylo u některých pravidelných uživatelů z výběrového souboru předpokládáno (očekáváno) a žádané sociální jednání se vynucovalo přátelským pobízením, popichováním a hecováním¹⁷:

„T: Stalo se ti někdy, aby tě někdo přemlouval, aby sis dal špeka, když ostatní hulili a tys nechtěl? P6: Asi ne. T: Pozoruješ to mezi lidma? P6: Ne. Spíš to jsou jen takový kamarádký narážky, pojd' na špeka, nedělej krávu, ale že bysme někoho nutili, to ne.“

¹⁷ Jednalo se nejen o přesvědčování participanta, ale i o přesvědčování participantem. Typicky k tomu docházelo v rámci skupiny/subkultury uživatelů marihuany.

*„T: Setkal ses někdy ve skupině lidí s nějakým postihem za to, když si někdo nezahulil?
P11: S postihem? T: Jako třeba i s nějakými nepříjemnými řečma nebo něčím takovým.
P11: Ne, absolutně ne. To se mi nestalo ještě. Tak třeba tam dojde k nějakému špičkování,
který je myšleno v dobrým, ale jako k nějakému postihu nebo nějakým vystrkováním ze
společnosti, to určitě ne.“*

U jiných se přátelské pobízení, popichování, hecování, špičkování nevyskytovalo a užívání marihuany probíhalo ve skupině uživatelů marihuany vcelku automaticky.

*„T: Umím, ale zajímalo by mě, jak to máte vy. Kdo rozhoduje o tom, kdy se ubalí brko.
A co když někdo hulit nechce? P13: To se moc nestává (smích). No my takhle chodíme
už docela dlouho, takže se navzájem známe a přijde mi to dost automatický. Tak při
třetím pivu mi Mártý podá „džitku“ (označení pochází ze slova energitka, pojmenování
kovové krabičky původně naplněné cucavými bonbóny Energit - pozn. tazatele) a já to
ubalím.“*

Někteří uživatelé měli ve svém nejbližším sociálním okolí neuživatele a uživatele konopných drog. Sociální okolí jim zajišťovalo pestrost sociálních vazeb a zázemí, které jim bránilo, aby se konzumace marihuany stala ústředním elementem jejich života. Svůj volný čas netrávil výhradně s uživateli marihuany a měl odlišné zájmy, které neměli spojitost s pravidelným užíváním marihuany. Vzorec užívání zastupovala participantka, která popsala své nejbližší sociální okolí a jak tráví svůj volný čas takto:

*„T: Pokud srovnáš sama sebe s lidmi, se kterými hulíš, hulíš spíš více nebo méně?
P2: Spíš méně. Kamarádi hulej někdy častěji. T: Máš nějaký důvod, proč hulíš méně než
oni? P2: Hm, tak jednak se s nimi často nevidím, mám ještě spoustu dalších kamarádů a
pak mám ještě zájmy .. knihy, kulinářství a koně. T: Je to teda dáno spíše odlišnými
zájmy? P2: Ano.“*

Role partnerství, rodiny a dalších

Partner/ka, rodiče, přátelé a další jim poskytovali nezbytnou zpětnou vazbu, která je ukotvovala v životní struktuře neuživatelů a formovala jejich set (osobnost a

postoje uživatele), které se vymezovalo proti konzumaci marihuany nebo jej v určité míře akceptovalo. V případě, že byl partner/ka uživatelem marihuany, může to na něj působit naprosto opačně a naopak participanta může partner/ka ponoukat k užívání marihuany. Dále lze v některých případech hovořit spíše o regulaci užívání marihuany v rámci skupiny/subkultury uživatelů marihuany, jelikož nejenže skupina/subkultura uživatelů podněcovala ke konzumaci marihuany, nýbrž působila i pozitivně na identitu uživatelů a usilovala o regulaci jejich vzorců užívání.

Partnerka (popř. partner) hrála důležitou roli v jejich konzumaci marihuany a měla významný vliv na jejich vzorec užívání. Vnášela do jejich vzorců chování jinou perspektivu (hodnoty) a prvky kontroly. Jednoduše, držela je na uzdě:

„P14: Mno a moje holka má takovej (pozn. tazatele pauza) .. ty jo vůbec nevím jak to říct. Jako že...R2: Pes žvýká karamelku. Rozpolcenost. P14: Prostě jako rozpolcenost jako že někdy jí to vadí, někdy ne.“

Podle toho se snažili chovat, i když se jim to vždy nepovedlo a pak narazili na nepochopení z její strany:

„T: A co když jdeš ke Štěpánce? (pozn. tazatele přítelkyně) P14: Nehulim když jdu ke Štěpánce. T: Takže tě nesmí vidět zhulenýho? P14: No spíš nechci aby mě viděla zhulenýho. Jakože je to na mě poznat že jo. A nevím ty jo, trávit s ní chvilky když jsem zkouřenej mě zas tak neláká. T: To se dá pochopit. P14: Máš to jinak? R2¹⁸: Mívám to stejně. P14: nikdy jsem nehulil když jsem pak měl být s ní. R2: To byla právě moje velká chyba že jo. Jsem si hrozně naložil na smolíku. (pozn. tazatele restaurant) a pak jsem za ní šel na nějakou oslavu u Čípů. Ale tam mě to nakoplo ty jo. Jsem si sednul na ten obrubník, úplně jsem koukal. A pak z toho brečela jako že tam to nebyla taková sranda (...).“

Pokud to bylo možné převládaly u některých participantů sankce a hodnoty skupiny/subkultury uživatelů marihuany, a to přesto, že partnerka (popř. partner) pro ně

¹⁸ Označení **R2** v citaci z rozhovoru znamená **Respondent č. 2**. Ten se zúčastnil rozhovoru a občas se zapojil do konverzace. V tomto případě jsem jeho výpověď považoval vzhledem k výzkumu za relevantní, proto jsem ji zařadil do analýzy.

byla rozhodujícím prvkem pro omezování konzumace. Své užívání tajili a marihuanu konzumovali bez její vědomosti:

„T: Mhm. A co by se muselo stát, abys svoji konzumaci omezil? P11: Tak já teďka tu svou konzumaci zrovna jako omezuju, poměrně (..) protože chodím s přítelkyní, která to nemá ráda (smích) a ona je teďko ve Finsku, tak o tom neví a nikdy se to nedozví.“

V případě, že rodiče pozbyli takový význam v životě participanta a ztratili na něj vliv, byla partnerka (popř. partner) důležitým konstitutivním prvkem v budování neuzivatelské identity:

„P11: Jako rodiče na mě teďko nemaj takový vliv, aby po mě něco takovýho mohli chtít. Já jsem takhle svéhlavej, takže to by asi...“

U některých pravidelných uživatelů marihuany se můžeme setkat s partnerkou (popř. partnerem), která měla mnohdy tolerantnější postoj ke konzumaci marihuany:

„T: Odrazoval tě někdo někdy od konzumace marihuany? P16: Ne .. ale já se ani nenechám .. ale jakoby ani přítelkyně ne třeba .. která je proti tomu a tak ale vona to jako nechává na mě říká .. takže to taky ne .. no hlavně prostě se nenechám jakoby .. zrovna od ní .. tohle by mohla respektovat aspoň v takovém stylu v jakým sem to teďka uděl ..“

Ne vždy byl partner (popř. partnerka) činitelem, který odrazoval od konzumace marihuany a ukotvoval participantku (popř. participanta) v životní struktuře neuzivatelů. To je zjevné z citace následující participantky, jejíž informace není aktuální, ale má svoji výpovědní hodnotu:

„T: A s kým nejčastěji huliš? P2: Hm, no tak nejčastější jsou čtyři kamarádi, který dodávaj opravdu kvalitní matroš, taky s mým bejvalým před rokem.“

V některých případech rodina zasahovala do užívání marihuany participanta a plnila roli „hlídače“ či dozorce, a to přesto, že uživatel měl partnerku (popř. partnera):

„T: Odrazoval tě někdy někdo od hulení? P13: Tak určitě rodiče, když to zjistili. A přítelkyně mi furt říká, abych tolik nehulil. No a někdy si to říkám taky.“

Nebo v případě, že partnerku (popř. partnera) neměl:

„T: Ví tvoji rodiče, že hulíš? P6: Ne. Možná si něco myslej, ale nevědi, že hulim, asi si myslej, že hrozně chlastám. T: Tajíš to? P6: No tajim to před otcem. Ví to brácha třeba, že hulim, ten to ví, ten mi to jako furt to rozmlouvá, ale ... ale to, ale nemá nějak moc to, vliv a před otcem to tajim.“

U některých pravidelných uživatelů marihuany se můžeme setkat s volnějším přístupem ze strany rodiny:

„T: Jak se k tvý konzumaci stavěj příbuzný? Řikal jsi, že je to jako čím dál lepší...Jde mi o to, jak se k tomu postaví mamča, když jdeš na brko, nebo když přijdeš domu zhulenej. P12: Tak to probíhá tak, že vona spíš nic neřekne, anebo mi řekne, že jsem zase hulil, ale tak jako nerozvádíme téma o tom, jako. A hlavně já teda nehulim nějak doma jako, třeba sám, často. To jako nehulim, prostě. To hulim třeba jako spíš s kamarádem.“

Do vzorce užívání marihuany nezasahovali pouze rodiče a partnerka (popř. partner). Přátelé a uživatelé marihuany měli také vliv na konzumaci marihuany uživatelem a v některých případech významnější. Výstižný název pro to měl participant, který tento jev označil jako princip kontroly druhého:

„T: Jo, a tebe někdo odrazoval? P11: Taky se to už stalo párkrát. T: A kdo? P11: Taky, z řad kamarádů. T: Mhm. P11: Tam funguje nějaký určitě princip kontroly druhýho.“

V takových případech se jednalo o doporučení, aby uživatel konzumaci marihuany omezil a dal si chvíli pauzu, jelikož užívá marihuanu až moc:

„T: Odrazoval si někdy někoho od konzumace marihuany? P4: Jako .. ty už to prostě nehul. .. Odrazuju třeba lidi, co hulej jako moc podle mě ...“

„T: A stalo se třeba někdy, že bys třeba ty sám hulil a někomu bys řekl „ty nehul“? P12: Že bych to jako třeba řekl svému kamarádovi, kterej hulí taky? To ne. T: Odrazoval někdy někdo tebe? P12: Ne. Ale když už jsme u toho tak jo vlastně. T: Co jo? P12: Jako stalo se mi vlastně, že bych někomu řekl „ty už to nehul“. To jo. T: V jaký situaci a komu? P12: Ale to bylo v situaci, kdy jsem si myslel vopravdu, že jako ten člověk už by hulit neměl a měl by nachvíli jako vopravdu už asi přestat, protože pakliže ten člověk jako hulí pořád...myslim, že jako hulit pořád jako taky není dobrý..myslim, že tam je jako dobrý si dát nějakou pauzu žejo.“

U jiných uživatelů nehrála přítelkyně, rodiče nebo kdokoliv žádnou roli a neměli podle mínění participanta vliv na jeho užívání marihuany. Ohlížel se pouze na sebe a jejich názory či nátlak nebral na vědomí:

„P5: (...) jako rozhodně bych třeba nepřestal kvůli tomu, že by to po mně někdo chtěl (,) a to, jako, to by moh' bejt téměř kdokoliv (..) jako včetně rodičů, včetně přítelkyně třeba nebo takhle, jako (,) vždycky bych si to zdůvodnil, to vim, protože je to prostě moje věc (...)"

Ve výpovědích participantů a participantky se ukázala zřetelná souvislost mezi vzorcem užívání a sociálním okolím, ve kterém se pravidelný uživatel marihuany pohyboval. Na účastníky výzkumu měli vliv jak neuživatelé, tak uživatelé. Rozdíl byl v míře integrace do drogové subkultury/skupiny uživatelů marihuany.

3.6 Dostupnost a marihuana

Dostupnost byla další důležitý intervenující faktor, který je nezbytný k užívání marihuany. Pokud by neměli participantí přístup k marihuaně, nemohli by ji konzumovat. Dostupnost lze považovat za nutný předpoklad, bez kterého by si pravidelní uživatelé nemohli osvojit vzorec užívání marihuany. Dostatečná dostupnost poskytuje uživatelům možnost udržet si stabilní vzorec užívání a nepodléhat chaotickému jednání, které se orientuje pouze na přísun marihuany. Hathaway (2004) prokázal, že participantí se stabilním vzorcem užívání mohou pociťovat významně méně problémů bez ohledu na míru spotřeby marihuany (frekvenci a množství). Oddíl

„Dostupnost a marihuana“ zahrnuje vnímání přísunu marihuany participantem, způsob opatřování a finanční výdaje na marihuanu.

Kamarádi a známý

U některých participantů měl hlavní zdroj opatřování marihuany charakter členství ve skupině/subkultuře pravidelných uživatelů marihuany. Marihuanu si typicky opatřovali od kamarádů a známých, kteří byli jejími držiteli. Účastnili se příležitostí, při kterých se marihuana konzumovala. Pokud měli v úmyslu marihuanu konzumovat, šli příležitosti naproti. Někdo je k užívání marihuany pozval nebo jim marihuanu nabídnul. Tudíž jejich finanční výdaje na nákup marihuanu byli minimální nebo žádné:

„P2: (...) hlavně už vím, kdo co dodává a podle toho, v jakým jsem rozpoložení, tak si zjistím, kdo zrovna má a s tím někam zajdu, že mi to sám od sebe vždycky nabídne a já nemusím platit ani korunu (...)“

„T: Jakým způsobem si marihuanu opatřuješ? P2: Tak většinou to je na oslavách nebo když potřebuju něco pořešit a kamarádi prostě řeknou, jo, hele mám, nechceš se mnou zajít? (...) T: Nakupuješ marihuanu v současnosti? P2: Ne, mám od kamarádů.“

V mnoha situacích byla vstupenkou ke konzumaci marihuany pouhá spoluúčast na samotném aktu kouření marihuany:

„T: Jakým způsobem si marihuanu opatřuješ? P3: Varianta 1 - dostávám od kamarádů. Varianta 2 - kupuju od kamarádů (směje se). Bud' prostě to koupíš v hospodě nebo ti jí někdo nabídne, to jsou asi všechny varianty, nic víc mě nenapadá. Prostě si sedneš ke stolu a najednou už to máš před xichtem. Ani se nenaděješ.“

V některých případech se jednalo o protislužby za nějakou činnost/věc nebo oplátku za marihuanu poskytnutou v kariéře užívání konopných drog participantem. Tu získali pěstováním, od jiných kamarádů či známých nebo výjimečně nákupem. U několika účastníků výzkumu byl tento způsob opatřování marihuany značně rozšířen. Následující participant označoval směnný obchod a vzájemnou výpomoc ve skupině/subkultuře uživatelů marihuany za běžnou součást jejich vztahů:

„P5: (...) tak mam dost kamarádů, který pěstujou (,) nikdo z nich to neprodává, .. (...) a (...) to opatřování, jak říkám prostě , mam kámoše, a když oni nemaj, tak já zas něco mam, to je prostě takovej bartrovej obchod, něco za něco, prostě, jak jsem říkal, všichni si vymění vzorky, a pak někomu prostě zavoláš, že seš vyschlej, tak ti někdo prostě dá třeba zavařovačku trávy, a když hulim jednoho jointa denně, tak mně ta zavařovačka vystačí na dva měsíce, že jo (...) takže vždycky mám prostě aspoň na jednoho jointa u sebe, ale to je takovádle hromádka, že jo prostě a tu sehnat není problém, jako (...) třeba teďka jsem byl na víkend doma (,) jenom v sobotu a za sobotní večer, jsem dostal od čtyřech kámošů čtyry vzorky, prostě jen tak, že jsme přišli na jednoho jointa, na vochutnej, ty jo (..) nikoho jsem se neptal, od nikoho jsem nic nechtěl (...)“

Takový způsob opatřování marihuany odůvodňoval jeden participant finančním limitem a vyjadřoval nespokojenost s dostupností marihuany:

„T: Jakým způsobem si marihuanu opatřuješ? P4: Velmi občas to kupuju. Vyjíměčně teda, protože nemám moc peněz a tak vlastně od kamarádů no nebo s někým jako hulim. (...) T: Kdyby to bylo možný přál by sis víc marihuany? P4: O trošku víc. T: O trošku víc? P4: Dalo by se říct, že bych chtěl mít možnost občas si to koupit, když prostě bych měl chuť.“

Pěstování

Někteří participant si marihuanu v minulosti opatřovali pěstováním. Pro některé to byl pouze doplňující zdroj marihuany a u některých hrál významnější roli. Speciálně u tohoto participanta se v období sklizně na podzim jednalo o hlavní zdroj marihuany a významně to ovlivňovalo jeho vzorec užívání:¹⁹

„P14: Nóó nekupoval jsem jí skoro vůbec, pouze výjíměčně, když jsme byli někde a neměl jsem svojí tak jsem koupil. Hodně málokdy. A teďkon už nemám pár měsíců. Kámoš mi dal ty jo svojí. Jen tak. Zadarmo. říkal že přestává hulit tak jsme hulili kámošovu. Skunk nějaký venkovní. Byl dobrej. Voněl jako bylinky když jsi to rozstříhal. Nooo a teď sem koupil jednou. Dvakrát. Ještě ta minulá sobota. Počkej to jsem vlastně nekoupil to mi dal za papírek takže jednou.“

¹⁹ Interview se konalo na jaře.

U některých bylo pěstování vedlejším zdrojem marihuany. Následující participant si nakupoval marihuanu, přestože měl vlastní vypěstovanou, jelikož jak uvedl preferuje skunk²⁰.

„T: Aha, takže si zkoušel i pěstování? P7: Není to nijak těžký. Cannabis je koneckonců plevel. Takže prostě někam na vhodný místo nahodíš pár semínek a čekáš co vyroste. Asi to místo je největší problém, u nás na chalupě to jde, máme ji u lesa a z druhé strany tam kolem nikdo nechodí, takže nám to i matka toleruje. Vypěstujem toho docela hodně, takže tu gáňu²¹ pak různě rozdáváme nebo používáme jako platidlo. Třeba když se mi rozbije počítač, zavolám kámošovi, aby přijel, on to hnedka opraví, je to profík no, a pak mu dám třeba zavařovačku. A za takovýhle malý služby a protislужby. (...) V létě mám tu svoji úrodučku, ale to zas je víc příležitostí si zahulit a mě navíc ta gáňa tolik nechutná, takže si stejně dokupuju skunk, ale možná trochu míň.“

Nákup od dealera

Pro některé participanty byl hlavním zdrojem opatřování marihuany nákup od dealera. Často šlo o více než jednoho dealera. V případě, že byl kontakt nedostupný, obrátil se nakupující na někoho jiného. To zajišťovalo jednak z pohledu participantů konkurenci, ale hlavně stabilní přísun a s tím i stabilní spotřebu. Jejich finanční výdaje na marihuanu se pohybovali v rozmezí od 1000 až 4000 Kč za měsíc.

„T: Jakým způsobem si marihuanu opatřuješ? P13: Nákupem. Přijdeš to Tesca, pozdravíš, vezmeš si do košíku pytle podle chuti, zaplatíš a jdeš. Ba ne, no musíš jet za zdrojem, no. Ale když se do toho dostaneš, tak to není problém, mám pár lidí, teď už v podstatě kamarádů, za kterejma střídavě jezdím podle toho, kdo má momentálně lepší nálože (slovem nálož myslí respondent množství a kvalitu nabízené marihuany u jednotlivých zdrojů - pozn.výzkumníka) T: Takže si marihuanu kupuješ. Kolik za ni měsíčně utratíš? P13: Ježíši to nevím... T: Zkus to prosím odhadnout. Například tolik toho utratíš za hulení za týden? P13: Tak to asi tak pět nebo šest stovek. Takže měsíčně tak ty dva tisíce, no.“

²⁰ Skunk - označení pro šlechtěnou a vysoce potentní marihuanu. Jde o marihuanu s vysokým obsahem THC (tetrahydrocannabinolu – účinné látky).

²¹ Ganja – jedno z označení pro marihuanu.

Často zval ostatní a někdy byl pozván:

„T: Máš svýho jednoho dealera nebo máš jich víc? P1: Hele, mám nějakou skupinku, řekněme, protože ne vždycky má někdo čas, tak abych měl nějakou jistotu, že... nebo když má někdo špatný pytle, víš co, ono je to svým způsobem dobrý, protože ta konkurence, tam existuje (...) T: A kolik jich je, těch dealerů. Teda kolik jich máš ty? P1: Jako kolik jich znám? Tak znám jich jako do deseti, maximálně. A kolik jich využívám prakticky, tak čtyři. T: Takže vždycky kupuješ, nebo třeba... P1: ...někdy mě někdo pozve (...) T: Jo. A zveš taky někdy lidi? P1: No většinou, já nerad hulím sám, to je právě na hovno hulit sám, to je společenská droga. Víš co, aby sis s nima mohla potom povídat, nebo...“

U několika účastníků výzkum se jednalo o přímou koupi u dealera a jeden získával marihuanu přes prostředníka:

„T: Jakým způsobem si marihuanu opatřuješ? P7: Přes kontakty. Zavolám někomu, nebo častěji zavolám Lehymu (kamarád ze sídliště - pozn. výzkumníka) a on tam sjede. Dělá takovýho prostředníka, nejen pro mě. Vždycky pindá, že se mu nechce a že s tím má starosti, ale každej ho pak pozve na brčko a taky ho podezíráme, že si vždycky něco ubere, takovej církevní desátek, ale dobrý no.“

Přestože si někteří participanté opatřovali marihuanu hlavně nákupem od dealerů, u několika z nich se můžeme setkat se získáváním marihuany od přátel a známých:

„T: A od kamarádů dostáváš jako normálně... P11: Tak ňák, když se potkáme a oni něco mají, tak většinou dají vzorek na ochutnání. T: A ňákej jinej způsob, jak by sis opatřoval tě napadá? P11: Tak jako jsou tady ty normální, docela snadný způsoby. Bud' jít do hospody, a pak máš možnost zavolat lidem třeba dealerům, který máš v seznamu, nebo třeba čtyrem spojčám, který máš v seznamu, anebo zavolat ňákýmu kamarádovi, jestli náhodou něco nemá (...)“

Tito přátelé a známý si marihuanu opatřovali pěstováním:

„T: Dostal jsi někdy od někoho hulení? P12: Jo. T: Od koho a jak často? P12: Od kamarádů, který pěstujou třeba, maj tu možnost, který nebydlej v Praze a to pak jako není problém, takže tam se snad ani jako nebudeme pít po tom, jak často, to prostě přijde a pak když není zase, tak se na nějaký čas zásobim a je to.“

„T: Dostával jsi někdy hulení od kámošů? P6: Jo jasně, dostal třeba od...Když přijedu třeba někam ke známým, tak dostanu od známýho třeba nějaký jeho výpěstek jakoby, zahradu a dá nám tam vychutnat nějakou gandžičku českou.“

Hlavním způsobem opatřování marihuany byl nákup od dealera. V některých případech se uživatel marihuany stával zdrojem konopí. Pokud nebyl uživatel přímým odběratelem marihuany u dealera, pak měl přístup ke konzumaci marihuany charakter členství ve skupině/subkultuře uživatelů marihuany.

3.7 Pravidla uživatelů marihuany a jejich dodržování

V nevhodných situacích popsaných participanty se může projevat míra jejich kontroly či nekontroly. Mohou být vyjádřením schopnosti participantů zodpovědně zacházet s pravidelným užíváním marihuany na základě jimi získaných zkušeností. To znamená, že přijímají riziko a snaží se s ním vypořádat pomocí internalizace pravidel, která určují nevhodné situace pro užívání marihuany nebo naopak tyto obranné (adaptační) mechanismy nenacházejí a stávají se z nich patologičtí konzumenti.²² Na věc můžeme nahlížet ze dvou úhlů pohledu, které lze uplatnit při určení míry kontroly uživatelem. Jedním je charakter pravidel užívání marihuany, které si uživatel osvojil, a jak se vyjadřoval k situacím nevhodným k užívání. To lze zjednodušit na samotná pravidla a jejich dodržování. Druhým způsobem může být výčet těchto situací a vlastně počet pravidel, které uplatňoval při konzumaci marihuany.

Striktní dozor uživatele – zodpovědný přístup

Kontrolující se uživatel vymezoval nevhodné situace k užívání marihuany velmi ostře a měl striktně stanovená pravidla, která mu nedovolovala konzumovat marihuanu, když musel cokoliv konstruktivního konat:

²² Podrobněji viz [Nechutný 2006].

„T: Existují situace kdy si naopak nezahulíš? P3: V drtivý většině... Nehulím když mám pak cokoliv konstruktivního dělat, přemejšlet nad čímkoliv.“

Ve výčtu situací, které mu přišly nevhodné ke konzumaci marihuany, uvedl, že nesmí užívat marihuanu po škole, kvůli přítelkyni, kvůli řešení nějaké závažné záležitosti nebo před četbou:

„P3: (...) kdybych si měl po škole zahulit, jít někam s Gábinou (pozn. tazatele přítelkyně), něco šéfovat, něco číst, to vůbec.“

Další uživatel si nedovedl představit, že by konzumoval marihuanu a poté se věnoval nějaké činnosti nebo řešil jakékoliv záležitosti:

„T: A kdy teda nehulíš? P14: Kdy? Nehulim když vim, že budu muset něco dělat, jakože něco normálního, třeba někam jet, dělat něco do školy.“

Nekonzumoval marihuanu, když šel k přítelkyni:

„T: A co když jdeš ke Štěpánce? (přítelkyně) P14: Nehulim když jdu ke Štěpánce.“

A neužíval marihuanu přes den, jelikož ve stavu intoxikace nerad přes den cokoliv dělal:

„P14: (...) No a nehulim moc přes dny. Jakože hulím jenom večer. Protože nerad v tom něco dělám.“

Zvyklostí u něj bylo, že marihuanu nekonzumoval ráno. Nicméně ve své historii užívání marihuany s tím měl ojedinělou zkušenost:

„T: A někdy ráno jsi hulil? P14: Úplně ráno jsem nehulil nikdy. (...) Když jsme třeba byli u toho Petra na té chatě, ale tak to nebylo ráno, to bylo 11 když jsme se vzbudili v 10.45, smotal jsem to brko a dali jsme ho vevnitř v chatě protože se nám nechtělo chodit vůbec ven a už se nám dělaly pizzy v troubě. (...)“

To samé u něj platilo pro užívání marihuany před školou a při výuce. Typicky marihuanu nekonzumoval při studiu. Nicméně v kariéře užívání marihuany s tím měl ojedinělou zkušenost, která byla nepříjemná a hodnocená jako nevhodná situace ke konzumaci marihuany:

„P14: A na střední jakože někdy jsem si dal uprostřed výuky a nebylo to pak teda dobrý. Zaprvý člověk vůbec nevnímá a nevím je to takový schízovity v té třídě jakože předměty ve kterých je fakt ticho. Člověk tam tak sedí a úplně vytuhává že jo. My jsme měli třídu na straně kam nesvítilo sluníčko vůbec takže tam byla tma jako v pytli. Taková v pohodě tma jakože tam člověk sedí a ááá a je tuhej. A pak se ten učitel začal ptát lidí a ne že bych nevěděl, odpověděl jsem ale člověka to tak hrozně stresovalo...“

Uživatel výjimečně konzumoval marihuanu o samotě. Stávalo se to jednou za čas, jednou za čtvrt roku:

„T: To mě přivádí k otázce jestli někdy hulíš sám.. P14: No určitě jsem si někdy dával sám. Jakože někdy, jednou za čas, jednou za půl roku. (...) P14: No i když možná tak jednou za čtvrt roku. (...)“

U jiných uživatelů byl patrný zodpovědný přístup, který se projevoval v zákazu užívání marihuany kvůli jejich povinnostem a závazkům. Participantka nekonzumovala marihuanu před prací nebo v práci, přičemž si uvědomovala případná rizika a škodlivé efekty svého užívání:

„T: A co třeba hulení v situaci, kdy máš před prací? P2: To rozhodně ne, já jsem člověk spolehlivej, takže jedinej po práci. T: A proč ne před prací? P2: Protože pak bych mohla nasekat chyby, který by vlastně přinesly nepohodlí do života a vzhledem k tomu, že se to jednou stalo, tak po té práci to je spolehlivější, protože odpočívám, když to před tou prací jsem taková víc roztěkanější.“

Ve výčtu situací, které participantce přišly nevhodné ke konzumaci marihuany, bylo užívání konopných drog před sexuálním stykem a kvůli partnerovi:

„T: A máš nějakou nevhodnou situaci? P2: Nevhodný to je, já nevím, třeba před takovým tím sexuálním stykem, pak ty další věci nejsou tak cejtit, jak by měly a musí se trošku pomáhat, no.“

Nekonzumovala marihuanu ráno:

„T: Užívala jsi marihuanu někdy ráno? P2: Ne, to ne.“

A participantka si osvojila pravidlo nekonzumovat marihuanu, když byla sama, jelikož měla nepříjemný pocit:

„T: Hulíš někdy sama? P2: Hm, už ne. T: A proč už ne? P2: Protože když jsem sama, tak mi přijde, že ostatní okolo mne mi nerozuměj.“

V některých případech osvojená pravidla uživatel neporušoval, jelikož měl ve své historii negativní zkušenost, která ho od toho odradila. Když pravidlo nekonzumovat marihuanu v zaměstnání nebo před zaměstnáním porušil, nestíhal svou práci a nedokázal plnit své povinnosti. Necítil se dobře a měl nepříjemný pocit:

„P12: No tak v práci si určitě nezahulim, protože bych tu práci nezvládal. T: Tobě se teda nikdy nestalo, že bys byl zhulenej v práci? (...) P12: No za ten 1,5 roku co jsem tam, tak se mi to stalo jednou. A žádnéj hezkej pocit jsem z toho zrovna neměl. T: Ne jo? P12: No tak nestíhal jsem svojí práci. Byl jsem trošku někde jinde, ale tak...to mi stačí no.“

Předchozí participant měl striktně stanovené pravidlo nekonzumovat marihuanu před prací a v práci, nicméně to bylo u něj jediné takto dodržované pravidlo a ostatně další situace nevhodné k užívání marihuany uživatel nepopsal.

V tomto případě uživatel nekonzumoval marihuanu, když bylo zkouškové období. Musel se věnovat svým školním povinnostem a potřeboval být bystrý:

„T: A nějaký jiný situace tě napadaj? P11: Mmm, zkouškový třeba. T: Vůbec? P11: Vůbec. T: Ve zkouškovým nikdy? P11: Mmm, jednou se stalo asi, ale jinak jako se

snažím přes zkouškový nehulit, protože při tom potřebuju paměť. (...)“

Uživatel si osvojil pravidlo, které mu nedovolovalo konzumovat marihuanu před školou a před prací:

„T: A třeba před školou, před prací? P11: Rozhodně ne před školou a před prací. Před školou a před prací ve směs taky nehulim [...]“

A dále ve výčtu situací nevhodných ke konzumaci marihuany uvedl, že nekonzumoval marihuany v ranních hodinách. Byl to zvyk, který pro něj byl nepřipustný a typicky nekonzumoval marihuanu ráno:

„T: Mhm. A ráno třeba si zahulíš? P11: Ne. T: Nikdy? P11: Ne, protože to potom vede k takovejším prohulenejším dnům, kdy člověk jako pak hulí celý den.“

Adaptační management uživatele – regulační přístup

Někteří participanti, které budu nazývat uživateli s určitou mírou kontroly, měli sice stanovená pravidla svého užívání, ale ta ve výjimečných situacích či občas porušovali. Lze konstatovat, že se vystavovali většímu riziku a škodlivým efektům. Užívání marihuany kontrolovali s ohledem na své povinnosti a závazky (studium, zaměstnání apod.), ale v dodržování pravidel nebyli už tak úspěšní.

Někteří uživatelé porušovali svá pravidla užívání marihuany ve výjimečných situacích a jednalo-li se o výjimku potvrzující pravidlo, přičemž zvažovali rizika a hodnotili to jako případ, ve kterém hrubě neohrožovali plnění svých povinností a závazků.

„T: Existují i jiné situace, kdy si raději téměř nikdy nezahulíš? P7: No a pak před školou, že jo, to asi moc lidí nehulí. Teda já občas jo, ale výjimečně, když je kino nebo výlet nebo něco odpadá, ne když je písemka nebo něco důležitého nebo dlouhý den.“

Participant se odlišoval od ostatních tím, že uvedl, že nekonzumoval marihuanu v hospodě při nadměrném užívání alkoholu a před jízdou v metru.

V některých případech se přizpůsoboval podmínkám a pokud to bylo možné, tak konzumoval marihuanu, když ho ještě čekaly nějaké povinnosti a nebyl v tom dni se vším hotov:

„T: A třeba když jdeš do školy? P1: Tak jako neříkám, že se to párkrát za ten rok nestane, ale většinou se snažím jako bejt v pohodě. Třeba zrovna včera jsem šel zhulenej na přednášku, protože jsem ji měl pozdě večer a mezi tím jsem měl dlouhou pauzu, tak jsem si prostě chtěl dát brko, víš co.“

Za specifických podmínek konzumoval marihuanu o samotě:

„T: A nikdy nehulíš sám? P1: Jo, někdy jo. Třeba když jdu hrát na kytaru, tak si klidně dám brko, protože se zaměstnám já sebou sám, hraju a nemyslí na žádný píčoviny, jenom na to hraní. T: A ještě někdy jindy? P1: Ještě někdy jindy hulim sám? Tak já nevím, třeba když se probudím v jedenáct po nějaký dobře odvedený práci nebo nikdo není doma, tak proč bych si nedal brko... Venku svítí sluníčko, že jo, nemusím nic dělat, prostě si to užiju, sám klidně. Ale většinou radši s někým.“

U jiného participanta se můžeme setkat s tím, že nekonzumoval marihuanu v situacích, které by mohli být velmi důležité a významné. V jiných případech se stávalo, že svá pravidla užívání marihuany porušoval a marihuanu konzumoval:

„P5: (...) spíš jako kdyby šlo o něco jako hodně důležitýho jako prostě, třeba nákej pracovní pohovor nebo říkám ta zkouška ve škole (...) ale jako (..) že bych třeba řek' (..) v práci si nedám jointa, nikdy tak, tak to už jsem hodněkrát porušil že jo, takže to, to ne“

Přestože marihuanu konzumoval občas v práci a toto pravidlo porušoval, při studiu běžně marihuanu neužíval a výjimečně se mu stalo, že byl na přednášce ve stavu intoxikace, přičemž by si nedovolil konzumovat marihuanu před zkouškou:

„T: & a nestalo se ti někdy, že bys třeba před tou zkouškou si zahulil P5: jako těsně před tím, to asi rozhodně ne, nebo třeba (..) ani jako na přednášku, to jsem třeba jednou dvakrát byl, zhulenej na přednášce, ale (..) ale to bych (,) to bych jako prostě (..) to byla výjimka (,) jakože běžně (..) běžně bych to neudělal, protože třeba na tu přednášku jdu,

protože se něco chcu dozvědět, takže kdybych byl zmaštěnej, tak tam čumim a prostě (,) vůbec nevim, co ten člověk povídá, takže z toho důvodu ani jako před zkouškou, to si myslim, že rozhodně jako ne, nula prostě, jako nulakrát (..) to si su celkem i jistej (..) jako, že (..) vim, že bych prostě vyletěl z tý zkoušky, tak proč, proč jako si zahrávat s tím rizikem, i když by to zas možná byla sranda ale (..) ale jako (..) ne, nepotřebuju takovýhle voloviny dělat“

Někdy se u něj stalo, že marihuanu konzumoval ráno, jelikož byl předchozí večer v hospodě a stejně nebyl ničeho schopný. Navzdory tomu srovnával ranní uživatele marihuany s alkoholiky:

„T: jo a, třeba náká denní doba, kdy hulíš nebo nehulíš, třeba ráno hned P5: ne, tak to rozhodně ne (,) jako ráno třeba, nebo ráno, po probuzení, to může být kdykoliv, nemusí to být ráno, tak to si zahulim jenom v situaci, kdy jsem večer před tím byl někde v hospodě (,) a hrozně mě bolí hlava avim, že prostě když si dám toho čouda, tak mě ta hlava prostě přestane bolet (..) třeba minimálně za ty dvě hodiny a pak už třeba už su vystřízlivěnej nebo už su schopnej jako vylízt z postele, dát si sprchu, najíst se a už tu kocovinu nemám (,) tak to já jako ráno jo(..) ale že bych prostě fakt si musel nejdřív umotat to brko v posteli a až pak vstal, tak to ne, jako že (,) denní doba je pro mě osmá až devátá večerní, kdy už mám všechny povinnosti z krku, někdo si (,) někdo si dává u televize pivo, lahváče že jo prostě, já si dávám jointa (..) a i málo lidí si dává lahváče ráno že jo prostě (..) to už jsou fakt alkoholici, takže (,) já si nedávám ani toho jointa ráno“

Další uživatel nekonzumoval marihuanu, když měl před těžkou zkouškou a uvedl, že před nějakou lehkou zkouškou by to možná šlo, ale označil to za výjimečnou situaci:

„T: A jsou situace, kdy si naopak nezahulíš? P4: Tak třeba před těžkou zkouškou .. třeba před nějakou lehkou to by taky šlo .. tak to je možná ta vyjimečná, ale to je jedno to spíš ne ..ehh.. T: Takže prostě před zkouškou .. (...)“

Nebo pokud očekával, že bude muset řešit něco složitějšího v práci:

„P4: Třeba před zkouškou nebo když vim, že budu řešit něco v práci. Třeba, když mám příští týden prostě prezentaci něco před lidma, tak se na to zkuřovat jako nebudu .. Nebo, když prostě jakoby nějaký stresový situace .. dejme tomu by měli být .. třeba, když se má něco řešit no ...“

Nicméně, v jiných případech se stávalo, že když byl celý den v práci, tak v průběhu toho konzumoval marihuanu:

„P4: když vim, že budu celý den v práci, tak si v průběhu toho skočím třeba zahulit. Jakoby takovej relax no ..“

Někdy se přihodilo, že marihuanu konzumoval ráno:

„T: A jsou nějaký ... probíhá to někdy jinak kromě těchto typickejch situací, který si popsal. P4: Kdy taky ještě hulim? T: No .. ne třeba tak často, ale P4: Tak třeba někdy po ránu hned nebo že prostě .. se to nějak tak sejde no.“

Někteří uživatelé nekonzumovali marihuanu s rodinou, jelikož by si nerozuměli nebo také v tomto případě s přítelkyní, která by neužívala marihuanu. Nejlépe to vystihl tento participant:

T: Hm. A jaký jsou ty situace, kdy víš, že si nesmíš zahulit? P1: Nevím... třeba když jdu s rodičema na večeři, nebo protože... protože když je člověk zhlunej, chce mluvit se zhlunejma lidma, protože prostě stejně přemějšlej. Takže když bych.. kdybych třeba šel někam s nějakou holkou, co vím, že nehulí, tak si fakt jako nedám, to bych byl úplnej idiot.“

Nicméně se v některých případech stávalo, že konzumoval marihuanu a pak byl s rodiči:

„P4: No když sem přímo doma s rodinou tak to asi jakoby nehulim, protože to si zahulim buď když sem venku jako a pak přijdu domů nebo tak .. ehmm ..“

Jiným uživatelům to nečinilo vůbec žádný problém a klidně konzumovali marihuanu a pak trávili čas s rodiči:

„P5: (...) ale třeba když jako jdu za našima (,) klidně si před tím dam brko (...)“

V tématu „nevhodné situace“ nebyla partner/ka u všech rozebrána a participantů zde mluvili hlavně o rodině. Může to být tím, že ve scénáři rozhovorů nebyl/a uveden/a v sondáži nevhodných situací a proto byla v tomto tématu opomenuta. Nicméně byla její role podrobněji popsána v kapitole 3.5 „Integrace ve skupině/subkultuře uživatelů marihuany“ a v části rozhovorů, ve které participantů vypovídali o svém sociálním okolí.

Absence kontroly uživatele – volný přístup

Nekontrolující se uživatel měl velmi volně stanovená pravidla. V tomto případě lze hovořit o absenci kontroly, jelikož participant obtížně nacházel situace, ve kterých marihuanu nekonzumoval:

„T: Jsou nějaký situace, kdy si nezahulíš? P6: No asi před něčim novym co neznám a co to no, co asi potřebuju se třeba naučit nebo to znát jako, tak abych se v tom vyznal, tak když se třeba fakt potřebuju něco naučit, tak určitě si nebudu dávat špeka.“

Nejenže vymezoval nevhodné situace ke konzumaci marihuany velmi vágně. Přiznával, že občas užíval marihuanu v práci a neměl velké problémy v tomto stavu „fungovat“:

„T: Hulíš v práci, nebo před prací? P6: No tak před prací nehulim, ale občas v práci si zahulim třeba k večeru už, nebo odpoledne, tak si dám špeka, když je volno, když je klid. I když třeba jako do kšeftu bych si nešel zahulit to určitě ne, ale když je malá práce tak si s klidem dám špeka a ustojim to v pohodě. T: No povídej, tebe něco napadlo. P6: No napadlo mě ještě, že jako když třeba ... to ne, to fakt nevim, jak to mam říct, jsem myslel jako ještě k tý práci, ale... T: No tak to řekni. P6: Já nevim, k tý práci jsem chtěl akorát říct, že jako i když třeba přišel nějaký velkej kšeft a byl jsem už zhulenej, tak chvíličku třeba možná tak se budu rozjíždět, ale pak se prostě chytanu do nějaký tý vlny a budu pracovat stejně asi jako nezahulenej.“

Marihuanu někdy konzumoval ráno:

„T: Hulíš ráno? P6: Někdy. Není to prostě...někdy prostě, když vstanu někdy, tak si dám špeka. To záleží... T: Z jakýho důvodu? P6: Já nevím no, vstanu a dám si špeka no. To je jako dej si cigáro ráno když vstaneš, tak to je občas asi to samý. Nevím nedokážu říct důvod, prostě mam na něj chuť.“

Závěr

Hlavní linie příběhu je o tom, jak uživatelé marihuany zvládají rizika, která jim hrozí ve spojitosti se svým pravidelným užíváním marihuany. O konzumaci marihuany lze říci, že je „pod kontrolou“, když jsou rizika „pod kontrolou“, a že „není pod kontrolou“, pokud nejsou. Pravidelní uživatelé se snaží zvládnout užívání marihuany tak, aby předcházeli sociálním a zdravotním problémům. Tento žádoucí cíl se zdá být hlavní silou, která je motivuje k tomu, aby jednali tak, aby snižovali riziko na minimum. Jsou zodpovědní za sledování svého užívání marihuany a rozhodují se ohledně pravidel, která mají dodržovat. Zvažují, jak by jim mohlo ublížit porušení pravidel jako je konzumace marihuany v práci nebo při studiu. Pečlivě zvažují tato rizika a rozhodují se, co je správné udělat.²³ Tato tvrzení jsou stavěna na racionalistických předpokladech, která nemusejí ve své úplnosti pro všechny uživatele platit. V jaké míře jsou platná poddhaluje právě tato typologie pravidelných uživatelů marihuany podle míry kontroly a níže předložená výzkumná zjištění. Kontrola nespočívá pouze na pravidlech a jejich dodržování, nýbrž se projevuje v kontextu užívání marihuany, rituálech (vhodných situacích), v integraci ve skupině/subkultuře uživatelů a závisí na dostupnosti marihuany. Kontrolní mechanismy uživatelů konopných drog ovlivňuje celá řada intervenujících faktorů a nejsou a priori záležitostí jedné kategorie.

Vzorec chování a typologie uživatelů marihuany

Pravidelné uživatele marihuany rozdělují do dvou skupin (typů), přičemž jako základní kritérium jsem stanovil frekvenci a délku trvání pravidelného užívání marihuany. K určení hranice mi jednak napomohl charakter vzorce užívání pravidelného uživatele marihuany, ale také teoretický poznatek Dvořáčka, Miovského, Šulcové (2008) o tom, že skupiny s nižší frekvencí užívání konopných drog podstupují minimální riziko závislosti. V nebezpečí diagnostikovatelné závislosti jsou zejména dlouhodobí a těžcí uživatelé marihuany.²⁴ Další významné hledisko při posuzování, které by mohlo odlišit uživatele, který management užívání marihuany zvládá nebo naopak nezvládá, jsou rituály užívání konopných drog. To znamená kdy, kde, jak a proč

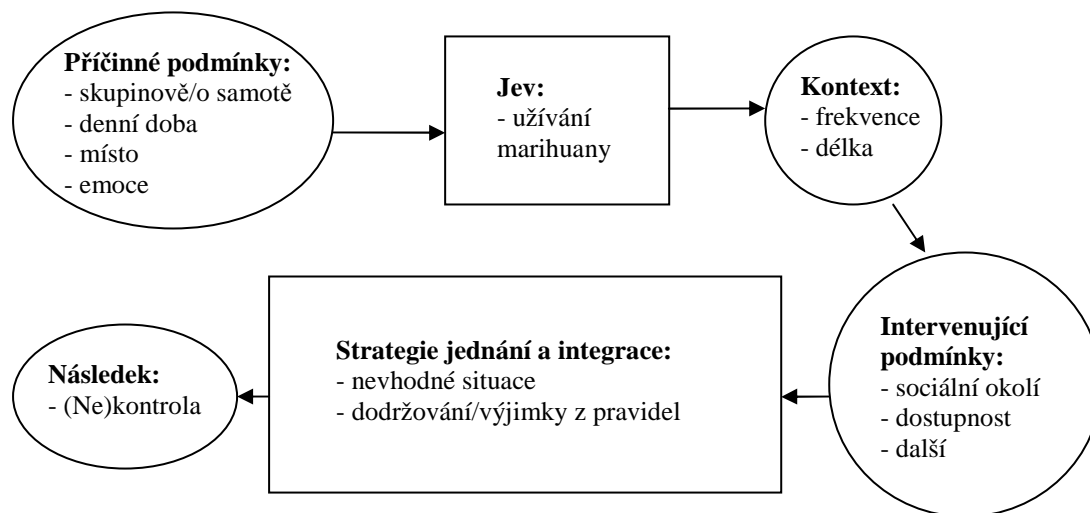
²³ The National Organization for the Reform of Marijuana Laws se pokusila definovat „zodpovědné užívání marihuany“. Zodpovědný uživatel marihuany pečlivě zvažuje jeho/její set a setting a podle toho kontroluje své užívání [NORML 2007].

²⁴ Užívání marihuany minimálně 4x týdně nebo vícekrát po dobu nejméně jednoho měsíce. Podrobněji viz [Dvořáček, Miovský, Šulcová 2008: 273-291].

docházelo ke konzumaci marihuany (čas, místo, sám/ve skupině, emoce). Míra integrace ve skupině/subkultuře pravidelných uživatelů marihuany se ukázala jako velmi důležitý faktor, který je nezbytný pro porovnání jejich konzumentů. Solidnost/nesolidnost dostupnosti konopných drog by mohla naznačit, ke které skupině (typu) pravidelných uživatelů marihuany respondent patří a kam ho lze zařadit. Zásadním kritériem při posuzování pravidelného uživatele marihuany je jednoznačně zjištění, jestli je schopen užívat marihuanu kontrolovaně a to, v jaké míře se mu daří omezovat rizika své konzumace marihuany.

Podle vytvořené typologie pravidelných uživatelů marihuany podle míry kontroly by patřili do prvního typu (skupiny) *lehký krátkodobý uživatel* respondenti P2, P3, P14 a do druhého typu (skupiny) *těžký dlouhodobý uživatel* lze zařadit ostatní participanty. Při tomto rozdělení musíme brát na zřetel, že jde o konstrukce, které se nevyskytují vždy v krystalické podobě a v některých případech, událostech nebo výskytech jevu může uživatel odpovídat jinému typu. To bylo vysvětleno pomocí intervenujících podmínek, jelikož to nemusí nutně vyvracet navržený koncept, ale může to ukazovat na jednotlivé odchylky.

Obrázek č. 3: Paradigmatický model vztahů kategorií a subkategorií (zjednodušený)

Ve výzkumu o užívání marihuany by mohli být čtyři kontexty. Rozdělení uživatelů drog by bylo podle dvou kritérií, a to podle frekvence užívání: lehký (1-3krát týdně) a těžký (4krát týdně a více) a podle délky pravidelného užívání: krátkodobý (0-3 roky) a dlouhodobý (déle než 3 roky). Byly by to:

- (1) nízká frekvence, krátké trvání
- (2) nízká frekvence, dlouhé trvání

(3) vysoká frekvence, krátké trvání

(4) vysoká frekvence, dlouhé trvání

Studie identifikovala lehkého krátkodobého uživatele (1) a těžkého dlouhodobého uživatele (4). Z tohoto hlediska se závěry zabývají pouze částí populace a práce zkoumá segment skupiny/subkultury uživatelů marihuany. Navíc při ostrém určení kvantitativní hranice nastal problém u respondenta, jehož rozmezí frekvence užívání bylo tři až čtyřikrát týdně nebo u dvou participantů, kteří pravidelně užívali konopné drogy tři roky. Mohla by se objevit otázka, jestli se již přehoupli do jiné skupiny uživatelů nebo kam je lze zařadit. Důležité je proto zdůraznit, že tato kritéria jsou podstatná, nicméně na konzumaci marihuany působí další elementy, které určují charakter vzorce užívání a skupinu (typ) uživatelů.

Užívání marihuany v kontextu s nízkou frekvencí a krátkým trváním

Frekvence užívání marihuany je nízká a trvání pravidelného užívání marihuany je krátké. Výskyt závislosti pro skupiny užívající konopí s nižší frekvencí je ojedinělý.²⁵ Mezi místní, časové, emoční a společenské okolnosti, které vedly uživatele ke konzumaci marihuany, patří: relaxace, rekreace a příležitost. Lehký krátkodobý uživatel konzumoval marihuanu, aby se uvolnil, pobavil, odpočinul si a za podmínek, kdy byla příležitost k tomu určena ve smyslu uvedených příčin. Akt kouření marihuany lze považovat za „sváteční“ příležitost, která mu sloužila k tomu, aby si oddechl od všednosti a stereotypu. To znamená, že lehký krátkodobý uživatel konzumoval marihuanu při různých společenských událostech, jejichž cílem bylo odreagovat se, nebo jednalo-li se o společenské (přátelské) akce. Užívání marihuany považoval za společenský akt a typicky konzumoval marihuanu, když byl v kolektivu. Marihuanu užíval ve večerních hodinách a akt kouření marihuany se u něj odehrával výhradně večer.

Co se týče sociálního okolí, lehký krátkodobý uživatel marihuany vystupoval v různých sociálních rolích, které posilovaly jeho pozitivní identitu a upevňovaly jeho neuživatelskou identitu. Na lehkého krátkodobého uživatele působí sice skupinové normy uživatelů marihuany, nicméně jeho integrace do drogové skupiny/subkultury

²⁵ Jedná se o výsledky zkoumání výskytu závislosti u uživatelů marihuany zmíněný výše v „Teoretické části“. Podrobněji viz [Dvořáček, Miovský, Šulcová 2008: 284].

nepřevažuje vliv neuzivatelské sociální sítě (partner/ka, syn/dcera, kamarád/ka apod.). Konzumace marihuany nebyla centrem jeho sociálního života a netvořila jeho základ nebo významný konstitutivní prvek sociálního jednání. Nejbližší sociální okolí mu zajišťovalo pestrost sociálních vazeb a zázemí, které mu bránilo, aby se konzumace marihuany stala ústředním elementem jeho života. Nebyl pevnou součástí specifické drogové subkultury nebo skupiny, která užívá marihuanu. Nejbližší lidé v okolí lehkého krátkodobého uživatele nebyli jenom uživatelé marihuany a byli zde jak uživatelé, tak neuzivatelé. Netrávil svůj volný čas výhradně s uživateli marihuany a věnoval se jiným činnostem. Měl i odlišné zájmy, které neměly spojitost s pravidelným užíváním marihuany. To mu zlehčuje interakci směřující k získání kontroly nad riziky spojenými s jeho pravidelným užíváním marihuany a zvládnutí konzumace marihuany za účelem prevence rizik.

Strategie zvládnutí užívání by se v tomto kontextu dala označit jako Kontrola, tj. zodpovědnost za své užívání marihuany a rozhodnutí ohledně pravidel, která mají dodržovat. Intervenující podmínka umožňující tento způsob zvládnutí byla: nesolidnost/nestabilita dostupnosti. Hlavní zdroj opatrování marihuany měl charakter členství ve skupině/subkultuře pravidelných uživatelů marihuany. Typicky byla marihuana opatrována od kamarádů a známých. Měl-li v úmyslu marihuanu konzumovat, šel příležitosti naproti. Ke konzumaci marihuany byl uživatel přizván nebo mu někdo marihuanu nabídnul. Tudíž jejich finanční výdaje byly žádné nebo minimální. Jednalo se o vzájemnou výpomoc, protislužbu nebo oplátku za marihuanu poskytnutou uživatelem v minulosti. Strategie kontroly užívání marihuany měla formu striktně stanovených pravidel a lehký krátkodobý uživatel velmi ostře vymezoval situace, které považoval za nevhodné k užívání marihuany. Nedokázal si představit, že by konzumoval marihuanu a potom vyvíjel jakoukoliv činnost nebo řešil nějaké záležitosti. Uživatel nekonzumoval marihuanu, když musel cokoliv konstruktivního činit a něčemu se věnovat (např. četba, studování, přemýšlení nad něčím apod.). Tento zodpovědný přístup se projevoval v odepření užívání marihuany kvůli povinnostem a závazkům. Bylo u něj zvykem, že nekonzumoval marihuanu před školou/při studiu nebo před prací/v zaměstnání. Osvojená pravidla užívání marihuany neporušoval. Stávalo se tak ve výjimečných situacích nebo lze hovořit o ojedinělé zkušenosti. Uživatel si uvědomoval případná rizika a předcházel škodlivým efektům svého užívání. Další taktika, kterou uplatňoval v reakci na své užívání, byla odmítnutí konzumace marihuany kvůli

přítelkyni (příтели). V některých případech bylo u uživatele pravidlem, že nekonzumoval marihuanu ráno, přes den nebo o samotě. Typicky se akt kouření marihuany odehrával v jiných situacích a jindy.

Když bylo úsilí o kontrolu úspěšné, pak byla rizika minimalizována a užívání marihuany bylo pod kontrolou. Sociální a zdravotní problémy, které mu hrozily ve spojitosti s pravidelným užíváním marihuany, byly odvráceny. Odměnou za jeho snažení bylo omezení rizika. O vzorci užívání marihuany lze říct, že je pod kontrolou, jelikož rizika užívání marihuany v takovém rozsahu jsou minimální.

Užívání marihuany v kontextu s vysokou frekvencí a dlouhým trváním

Frekvence užívání marihuany je vysoká a trvání pravidelného užívání marihuany je dlouhé. Výskyt závislosti pro skupiny s vyšší frekvencí užívání marihuany po delší dobu lze prokázat.²⁶ Situace, které vedly uživatele ke konzumaci marihuany byly následující: uvolnění při stresu, napětí až podrážděnosti (expanze emočních rozpoložení). Těžký dlouhodobý uživatel konzumoval marihuanu nejen v emočním stavu dobré nálady, ale i z důvodu, aby si náladu zlepšil a navodil si příjemné pocity. Například marihuanu užíval, když se rozzlobil, aby se uklidnil. Akt kouření marihuany pro něj byl povznášející a příliš nebral ohledy na své aktuální pocity, a to přesto, že nedoporučoval konzumovat marihuanu ve vyložené špatné náladě, když je smutný nebo v depresi. Dále ke konzumaci marihuany docházelo za podmínek, kdy uživatel byl venku (v přírodě) nebo při nepříznivém počasí užíval marihuanu v restauračním zařízení (v hospodě). Dalším způsobem užívání marihuany byla konzumace doma (v domácím prostředí), což byl například u jednoho uživatele nejupřednostňovanější modus užívání. Marihuanu konzumoval těžký dlouhodobý uživatel ve společnosti, ale typicky i když byl sám. Jednalo se o jeho osobní rituál. U některých to zastupovalo jednání, které mělo v jejich užívání výsadní postavení. U některých konzumace marihuany o samotě nehrála významnější roli. Užívání marihuany se typicky odehrávalo ve večerních hodinách a dlouhodobý uživatel marihuany běžně konzumoval marihuanu přes den. V některých případech dokonce docházelo ke konzumaci ráno, a to přesto, že bylo takové jednání obecně nepřijatelné.

²⁶ Jedná se o nález výskytu závislosti uživatelů marihuany zmíněný již v „Teoretické části“. Podrobněji viz [Dvořáček, Miovský, Šulcová 2008: 284].

Co se týče sociálního okolí, těžký dlouhodobý uživatel marihuany měl pozici v tomto kontextu složitější, jelikož se pohyboval ve skupině/subkultuře, která konzumovala marihuanu. (integrace) V nejbližším sociálním okolí těžkého dlouhodobého uživatele byli převážně konzumenti marihuany. U některých to mělo podobu stálé skupiny a jindy hovořili o subkultuře, jejímž pojítkem je konzumace marihuany. Pro uživatele marihuany byla charakteristická skupinová koheze a akt kouření marihuany byl prostředkem zapojení do kolektivu. Těžký dlouhodobý uživatel vystupoval sice v různých sociálních rolích (partner/ka, syn/dcera, kamarád/ka apod.), které ho ukotvovaly v životní struktuře, ale musel se přizpůsobit a respektovat sociální sankce skupiny uživatelů, ve které se účastnil konzumace marihuany. Odmítnutí konzumace marihuany znamenalo, že se plnohodnotně nezapojil do skupinového jednání. U některých se sankcionované jednání užívání marihuany ve skupině/subkultuře vynucovalo přátelským pobízením, popichováním a hecováním. U jiných to nebylo běžné a akt kouření marihuany zde probíhal vcelku automaticky. V některých případech se jednalo o regulaci užívání marihuany v rámci skupiny/subkultury uživatelů marihuany, jelikož nejenže skupina/subkultura uživatelů podněcovala ke konzumaci marihuany, nýbrž působila i pozitivně na identitu uživatelů a usilovala o regulaci jejich vzorců užívání. Těžký dlouhodobý uživatel trávil svůj volný čas rozličnými aktivitami, které jsou typicky organizovány ve skupině/subkultuře a doprovázeny konzumací marihuany. Tato intervenující podmínka ovlivňuje regulační mechanismy užívání marihuany a strategie, které směřují k získání kontroly nad riziky spojenými s jeho pravidelným užíváním.

Strategie zvládnutí užívání za těchto podmínek by se mohla nazvat Regulace, tj. udržování užívání marihuany na hodnotě přibližně stejné, nebo měnící se podle určitých podmínek či pravidel. Intervenující podmínka, která umožňuje tento způsob zvládnutí a která je předpokladem pro reprodukci regulačních mechanismů, zde byla stabilita dostupnosti. Dostatečná dostupnost, která byla vnímaná uživateli marihuany, usnadňuje udržení pravidel, jelikož nepravidelná nabídka znemožňuje stabilitu/solidnost. Typicky byla opatrována marihuana prostřednictvím nákupu od dealerů a jiné způsoby získávání marihuany byly pouze doplňující. K dispozici měl uživatel síť (skupinu) dealerů, což vytvářelo jednak konkurenci, ale hlavně mu to zabezpečilo/zaručilo stabilní přísun a s tím stabilní spotřebu. Jednalo se o přímou koupi a jeden uživatel nakupoval marihuanu přes prostředníka. Finanční výdaje se pohybovali v rozmezí 1000 až 4000 Kč za měsíc.

V některých případech se uživatel stával zdrojem konopí. Strategie kontroly užívané v tomto kontextu měla sice podobu stanovených pravidel, ale ta ve výjimečných situacích či občas těžký dlouhodobý uživatel porušoval. Nekonzumoval marihuanu, pokud byl v práci nebo ve škole. Stávalo se, že svá pravidla nedodržel a marihuanu konzumoval, pokud se domníval, že mu to neublíží a když situaci hodnotil tak, že to výrazně nenaruší plnění jeho povinností. Za těchto podmínek docházelo k užívání marihuany i v práci nebo ve škole. Tento typ kontroly byl vykonáván pomocí několika taktik. Například někteří uživatelé konzumovali marihuanu během práce a studia, pokud zde trávili celý den, měli dlouhou pauzu nebo neočekávali náročnou činnost či emocionálně vypjaté (stresové) situace. Ze specifických důvodů konzumovali marihuanu ráno a o samotě. Docházelo k tomu v případě, že byly vhodné podmínky, měli volný den anebo například při hraní na kytaru, když se těžký dlouhodobý uživatel zaměstnával sám sebou. V některých případech se stávalo, že konzumovali marihuanu a pak byli s rodiči. Ovšem když si mysleli, že jim konzumace marihuany v práci, při studiu, s rodiči (popř. s přítelkyní), ráno nebo o samotě škodí, obnovili kontrolu svého užívání, obvykle tím, že konzumaci marihuany omezili a rozhodli se marihuanu nekonzumovat. Užívání marihuany kontrolovali, ale v dodržování svých pravidel nebyli už tak úspěšní. Strategie zvládnutí užívání spočívala především na odepření konzumace marihuany v důležitých situacích jako je například zkouška nebo v situacích, které vyžadovaly pracovní výkon a koncentraci.

Ve dvou případech uživatel dodržoval svá pravidla striktně a nestávalo se u nich, že by povolovali v kontrole. Nicméně první uživatel ve výčtu situací nevhodných ke konzumaci marihuany kromě zákazu užívání před zaměstnáním a v zaměstnání další zvyklosti nepopsal. Druhý uživatel měl zodpovědný přístup k užívání marihuany. Jeho vzorec užívání se orientoval zejména podle studia. Když bylo zkouškové období, přestal marihuanu konzumovat a abstinovat.

Ve dvou případech měla dostupnost u těžkých dlouhodobých uživatelů charakter, který odpovídal opatřování marihuany typicky prostřednictvím kamarádů a známých. Jeden uživatel to zdůvodňoval finančním limitem a u druhého se jednalo o integraci ve skupině/subkultuře uživatelů marihuany v takovém rozsahu, že mu to zajišťovalo stabilní/solidní dostupnost a nemusel tudíž nakupovat marihuanu od dealerů.

V jednom případě těžký dlouhodobý uživatel přiznal, že konzumoval marihuanu v práci a neměl velké problémy v tomto stavu fungovat. Měl volně stanovená pravidla a

situace, které považoval za nevhodné k užívání marihuany, vymezoval velmi vágně. Marihuanu nekonzumoval před něčím novým, když se chtěl něco naučit a vyznat se v tom. Když se uživatel domníval, že je schopen pracovat pod vlivem marihuany a že mu to nedělá větší obtíže, uchýlil se k této strategii užívání, a to způsobem, který mu umožňoval konzumovat marihuanu běžně v práci nebo ráno.

Když bylo jejich úsilí úspěšné, dodržovali stanovená pravidla a neužívali marihuanu v situacích, které považovali za nevhodné ke konzumaci nebo se neocitli ve stavu absence pravidel, pak byla rizika minimalizována a užívání marihuany se dostalo zpět pod kontrolu. Byly zde jak chaotické vzorce užívání, tak vzorce užívání, které uživatelé marihuany kontrolovaly. Někteří dlouhodobí těžcí uživatelé marihuany propadali nekontrolovaným vzorcům užívání. Jiní usoudili, že rizika jsou příliš vysoká.

Resumé

Studie obohacuje problematiku užívání marihuany o nové poznatky a předkládá typologii uživatelů marihuany a jejich vzorců chování. Přináší nový vhled na fenomén užívání konopí. Výzkum byl proveden na vzorku skryté populace uživatelů, kteří nevykazují zdravotní a sociální problémy a nevyžadují žádnou formální pomoc. Užívání marihuany bylo dáno do souvislostí za pomoci paradigmatického modelu, který umožnil chápat jev v jeho celistvosti a zahrnout všechny důležité prvky vyprávění.

Hlavní linie příběhu se odvíjí od kontrolních mechanismů uživatelů marihuany, na které působí různé intervenující faktory. U lehkých krátkodobých uživatelů se jedná o strategie kontroly, které předcházejí rizikům a škodlivým efektům svého užívání. Pro těžké dlouhodobé uživatele je typická spíše adaptace podle určitých podmínek. Uživatelé se v kontextu užívání marihuany a kontrolních mechanismů dělí na dvě skupiny. Lehký krátkodobý uživatel reprodukuje strategie, které udržují jeho vzorec užívání pod kontrolou. Těžký dlouhodobý uživatel uplatňuje strategie, které udržují jeho vzorec užívání pod kontrolou nebo v některých situacích (případech) propadá nekontrolovaným (chaotickým) vzorcům užívání.

Teorie kontrolovaného užívání drog, která je u marihuany poměrně málo zkoumaná, byla obohacena o nové poznatky o rituálech a pravidlech, skupině/subkultuře uživatelů a dostupnosti. Studie přináší zjištění, jestli je pravidelný uživatel schopen užívat marihuanu kontrolovaně a nález o míře jeho kontroly.

Výsledky výzkumu o managementu užívání jsou využitelné ke specifikaci indikátorů a kritérií rozlišující jednotlivé pravidelné uživatele marihuany podle jejich modu užívání. Pomohou porozumět dané problematice a umožní navrhnout opatření ke zmírnění škod. Typologie rozlišující pravidelné uživatele podle míry jejich zodpovědného zacházení s konopnými drogami umožňuje vyvinout screeningové metody a zkoumat rozsah kontrolovaného užívání a rozměr veřejno-zdravotních problémů užívání marihuany v populaci.

Výzkum typologie pravidelných uživatelů marihuany podle míry kontroly ukázal, že neformální sociální kontrola není pouze v moci neuživatelské sociální sítě, jelikož nejenže skupina/subkultura uživatelů podněcovala ke konzumaci marihuany, nýbrž působila i pozitivně na identitu uživatele a mnohdy usilovali o regulaci jeho vzorce užívání. Další zajímavý poznatek je o dostupnosti marihuany. Uživatelé se stávají zdrojem nebo příjemcem konopí ve skupině/subkultuře uživatelů. Byl odhalen společenský typ, domácí typ a venkovní typ pravidelného uživatele marihuany.

Summary

The study offers new knowledge about the marijuana and proposes a typology of cannabis users and their pattern of use. It brings a new viewpoint on the phenomenon of marijuana use. Investigation was conducted on a sample of the hidden population of young drug users who do not embody drug-related health or social problems and do not demand any formal services. Marijuana use was correlated with other phenomena through a paradigmatic model, which helped understand the phenomenon in its integrity and take in all important elements of the story.

The main storyline departs from a control mechanism of cannabis users, which is influenced by various intervening factors. A strategy of control by moderate short-term users prevents risks and harmful effects of use. Adaptation to specific conditions is rather typical for intensive long-term users. The study identifies two user groups in context of cannabis use and control mechanism. Moderate short-term users abide by strategies, which maintain control over his/her use. Intensive long-term users attempt to regulate his/her pattern of use. Some of those users fall into an uncontrolled (chaotic) pattern of use.

The theory of controlled drug use, which is relatively little investigated for marijuana, is enhanced by new knowledge of rituals and rules, user group/subculture

and drug availability. The study helps us recognize, whether a regular user is able to maintain control over his/her use and brings findings about his/her level of control.

Findings about the management of cannabis use can be utilized to specify indicators and criteria which could differentiate between individual regular cannabis users according to their mode of use. It will serve to better understand cannabis use and facilitate harm reduction. The typology, which differentiates regular cannabis users according to their level of responsible use management, makes it possible to develop screening methods and investigate the prevalence of controlled cannabis drug use and the size of cannabis-related public health problems in the population.

Investigation of a typology of regular cannabis users according to the level of control showed us that informal social control is not in the hands of nonuser social environment only. The user group/subculture did not only incite the use of marijuana, but also positively influenced user identity and frequently attempted to regulate his pattern of use. Another interesting finding is about the availability of marijuana: a user becomes a source or a recipient of cannabis in the user group/subculture. A sociable type, a domestic type and an outdoor type of regular cannabis user were identified.

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek č. 1: Ukazuje zastoupení čtyř typů kariér podle míry spotřeby a závislosti ve výzkumné práci Hathawaye (2004) na vzorku 93 respondentů.

Obrázek č. 2: Klasifikace závažnosti vlivu vybraných návykových látek podle J. E. Henningfielda, National Institute on Drug Abuse, Jonh Hopkins Medical School, Baltimore 1994.

Obrázek č. 3: Paradigmatický model vztahů kategorií a subkategorií (zjednodušený)

Tabulka č. 1: Obecné informace o účastnících rozhovorů

Tabulka č. 2: Užívání konopných drog účastníků rozhovorů

Použitá literatura

Centrum pro výzkum veřejného mínění. 2009. Postoj veřejnosti ke konzumaci vybraných návykových látek. *Tisková zpráva*. [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100925s_ob90608.pdf>.

Cohen, P.D.A., Kaal, H.L. 2001. *The Irrelevance of Drug Policy: Patterns and Careers of Experienced Cannabis Use in the Populations of Amsterdam, San Francisco and Bremen*. Centre for Drug Research. University of Amsterdam.

Csémy, L., Chomynová, P., Sadílek, P. 2008. *ESPAD 07 - Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách, Česká republika, 2007 - Přehled hlavních výsledků za rok 2007 a trendů za období 1995 až 2007* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupný z WWW: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/press_centrum/espac_2007_tiskove_materialy>.

Decorte, T., Slock, S. 2007. *The taming of cocaine II : a 6-year follow-up study of 77 cocaine and crack users*. Brussels: VUB.

Dvořáček, J., Miovský, M., Šulcová, A. 2008. „Prožitek akutní intoxikace“ Pp. 273-291 in Miovský, M. a kol., *Konopí a konopné drogy: adiktologické kompendium*. Praha: Grada.

EMCDDA. 2009. *Annual report on the state of the drugs problems in Europe* [online]. Lisabon: EMCDDA. Dostupný z WWW: <<http://www.emcdda.europa.eu/publications/annual-report/2009>>.

Grund, J. P. 1993. *Drug Use as a Social Ritual: Functionality, Symbolism and Determinants of Self- Regulation* [online]. Rotterdam: Instituut voor Verslavingsonderzoek. Dostupný z WWW: <<http://www.drugpolicy.org/library/grundcon.cfm>>.

- Hathaway, A. D. 2004. „Cannabis careers reconsidered: transitions and trajectories of committed long-term users“. *Contemporary drug problems* 31/Fall: 401-423.
- Hendl, J. 2005. Kvalitativní výzkum - základní metody a aplikace. Praha: Portál.
- Henningfield, J. E., Kozlowski, L. T., Benowitz, N. L. 1995. Establishing a nicotine threshold for addiction. Pp. 247-256 in Clark, S. ed. *Effects of Nicotine on Biological Systems II: Advances in Pharmacological Science*. Basel: Birkhauser Verlag.
- Miovská, L., Vacek, J., Gabrhelík, R.. 2008. „Uživatelé konopných drog“. Pp. 162-168 in Miovský, M. a kol., *Konopí a konopné drogy: adiktologické kompendium*. Praha: Grada.
- Miovský, M., Štastná, L., Řehan, V. 2004. *Aktuální přehled stavu užívání konopných drog v České republice z perspektivy školních a celopopulačních studií* [online]. Praha: Tigis. Dostupný z WWW: <<http://www.tigis.cz/PSYCHIAT/psych304/07.htm>>.
- Miovský, M., Urbánek, T. 2001. „Tabák, alkohol a nelegální drogy mezi středoškoláky: vznikla nová deviace?“. *Československá psychologie* 46, s. 165-177.
- Morávek, J. 2007. Kontrolované užívání drog: co nám přináší výzkum uživatelů, kteří s drogami umějí zacházet. *Adiktologie* (7)4, s. 445-455.
- Mravčík, V., Chomynová, P., Orlíková, B., Pešek, R., Škařupová, K., Škrdlantová, E., Miovská, L., Gajdošíková, H., Vopravil, J. 2008. *Annual Report: The Czech Republic – 2007 Drug Situation* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupný z WWW: <<http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index86693EN.html>>.
- Morningstar, P., Chitwood, D. 1983. *The Patterns of Cocaine Use. An Interdisciplinary Study*. Rockville: National Institute on Drug Abuse.
- Nechutný, T. 2006. *Rizika užívání marihuany a strategie zvládnání těchto rizik*. [rukopis] Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. 41 s.

NORML. 2007. *Principles of Responsible Cannabis Use* [online]. Washington, DC: National Organization for the Reform of Marijuana Laws. Dostupný z WWW: <http://www.norml.org/index.cfm?Group_ID=3417>.

Simon, R. 1997. *Estimating prevalence using the Case-finding method: an overview*. Lisabon: EMCDDA.

Strauss, A., Corbinová, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Diagnostický a statistický manuál mentálních poruch [online]. c2009 [citováno 29. 12. 2009]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Diagnostick%C3%BD_a_statistick%C3%BD_manu%C3%A1l_ment%C3%A1ln%C3%ADch_poruch&oldid=4749219>.

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Reggae [online]. c2009 [citováno 24. 12. 2009]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Reggae&oldid=4679619>>.

Zinberg, N. E. 1984. *Drug, Set and Setting: The Basis for Controlled Intoxicant Use*. [online] New Haven: Yale University Press. Dostupný z WWW: <<http://www.drugtext.org/index.php/en/books/175-drug-set-and-setting?q=basis+controlled+intoxicant>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Srovnání vývoje rozsahu užívání nelegálních drog v letech 1995, 1999, 2003 a 2007, Česká republika (v %) [Csémy, Chomynová, Sadílek 2008]

Příloha č. 2: Subjektivně vnímaná dostupnost vybraných návykových látek v letech 1995, 1999, 2003 a 2007, Česká republika (v %) [Csémy, Chomynová, Sadílek 2008]

Příloha č. 3: Scénář rozhovoru č. 1

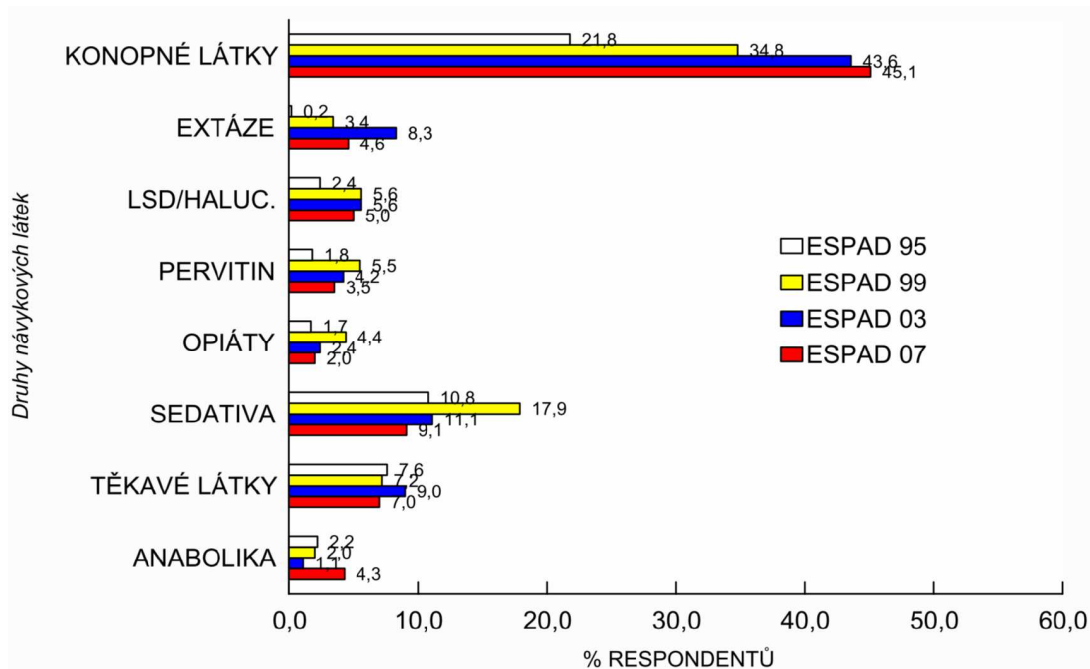
Příloha č. 4: Scénář rozhovoru č. 2

Příloha č. 5: Seznam kódů

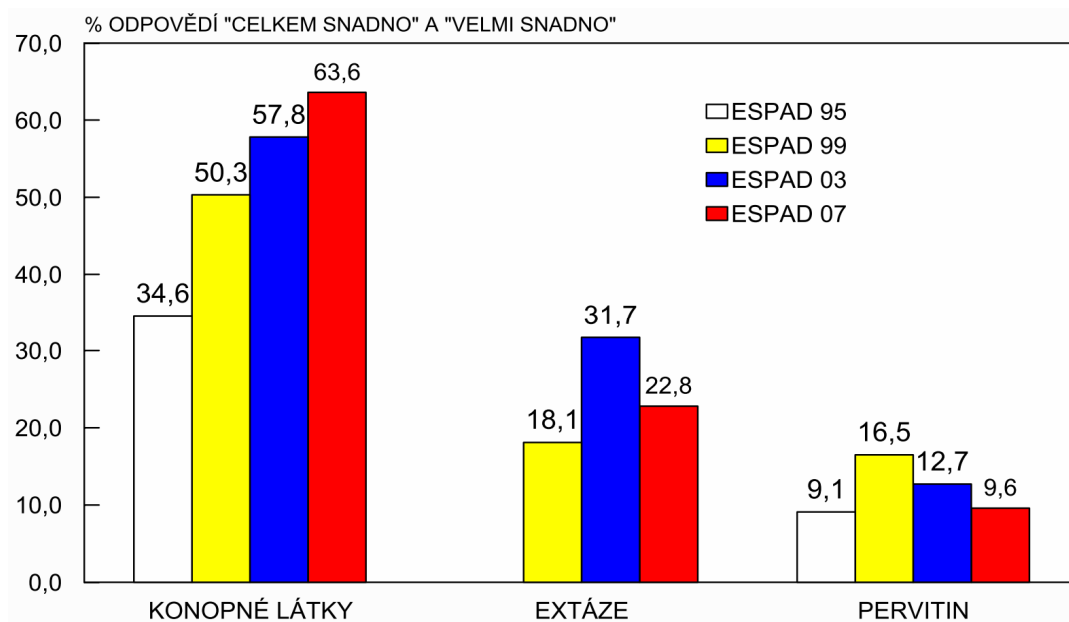
Příloha č. 6: Schémata vztahu mezi kódy

Přílohy

Příloha č. 1: Srovnání vývoje celoživotní prevalence užívání nelegálních drog v letech 1995, 1999, 2003 a 2007, Česká republika (v %) [Csémy, Chomynová, Sadílek 2008].

Příloha č. 2: Subjektivně vnímaná dostupnost vybraných návykových látek v letech 1995, 1999, 2003 a 2007, Česká republika (v %) [Csémy, Chomynová, Sadílek 2008].

Příloha č. 3: Scénář rozhovoru č. 1

ISS FSV UK kvalitativní praktika marihuana 19. březen 2008

Čas	Téma	Základní otázka	Prohlubující otázky
0:00	<i>Filtrační otázky</i>	<i>Kolik je Ti let? Užil jsi v posledních sedmi dnech marihuanu?</i>	<i>Pokud je starší 30 let nebo neužil/a marihuanu, ukonči rozhovor!</i>
↓ 0:10	Obecné	Začal/a bych několika otázkami o Tvé osobě. Co děláš? Chodíš do školy nebo pracuješ? Co obvykle děláš ve volném čase? Jací jsou nejbližší lidé ve tvém okolí? Jak bydlíš? Jak jsi na tom s penězi?	Jaká je pro Tebe škola/práce? náplň dne, volný čas obecně: (zájmy, hobby, sport) Jaké máš vztahy s rodinou? Jsi s tím spokojený, nebo nespokojený?
↓ 0:15	Současné užívání drog	Popiš mi stručně svoje užívání – jaké drogy (včetně alkoholu) bereš, kolik a jak často	Kolik toho vyhulíš za týden?
↓ 0:25	Kariéra užívání marihuany	Kdy jsi začal/a užívat marihuanu a jak se tvoje užívání vyvíjelo?	Jak se měnilo v čase? Co tě vedlo ke změnám? Jakou roli hrál alkohol a další drogy? Jak dlouho už trvá styl, jakým hulíš v současnosti?
↓ 0:40	Vhodné a nevhodné situace	Popiš mi typickou situaci, kdy kouříš marihuanu.	Kdo, proč, kdy, kde, s kým a jak... Probíhá to někdy jinak?
		Existují situace, kdy si naopak nezahulíš?	Kdo, proč, kdy, kde, s kým a jak... Sondy: řízení auta, ráno, před školou/prací nebo během nich, s rodinou, sám, duševní stavy Uděláš někdy výjimku z pravidla?
↓ 0:55	Přesvědčování a odrazování	Přesvědčoval/a jsi někdy někoho ke konzumaci marihuany?	Konkrétní příklad: koho, v jaké situaci, kdy a kde, proč? Rozhodla ses někdy někoho naopak ke konzumaci nepřesvědčovat? koho, v jaké situaci, kdy a kde, proč?
		Odrazoval/a jsi někdy někoho ke konzumaci?	Konkrétní příklad: koho, v jaké situaci, kdy a kde, proč? Rozhodla ses někdy někoho naopak od konzumace neodrazovat? A proč sám kouříš, když od toho někoho jiného odrazuješ?

Bakalářská práce

Čas	Téma	Základní otázka	Prohlubující otázky
↓ 1:10	Předávání zkušeností	Jak bys zhodnotil/a svou míru zkušeností s marihuanou? Máš spíše malé, nebo velké zkušenosti?	Srovnej s lidmi, se kterými hulíš
		Dostával/a jsi nějaké rady týkající se kouření marihuany?	Kdy? Od koho? Jaké rady? Co jsi všechno slyšel/a za rady týkající se kouření marihuany? lepší zážitek minimalizace rizik
		Radil/a jsi někdy s konzumací marihuany jiným uživatelům?	Kdy? Komu? Jaké rady? lepší zážitek minimalizace rizik
↓ 1:25	Dostupnost a hospodaření	Jakým způsobem si marihuanu opatřuješ?	Pěstování (zkoušel jsi někdy pěstovat?) Od kamarádů Nákup Jinak (krádeže)
		Kdyby to bylo možné, přál/a by sis mít více marihuany?	V čem pro tebe dostupnost marihuany vážne?
		Kolik utratíš měsíčně za marihuanu?	Pojďme spočítat, kolik jsi asi utratil/a za marihuanu konkrétně minulý měsíc. Na čem tvoje útrata záleží?
		Změnila by se nějak tvoje spotřeba marihuany, kdyby se zvýšila její cena?	Na čem to záleží?
		Změnila by se nějak tvoje spotřeba marihuany, kdyby se její cena naopak snížila?	Na čem to záleží?
↓ 1:30	Doplňující otázky	Rád bych se ještě vrátil/a k... Chtěl/a bys na závěr tohoto rozhovoru něco doplnit?	Sondáž: Zkušenosti – názory – pocity – znalosti – vnímání – kontext Sondáž: Co? Kdo? Kde? Kdy? Jak?

Příloha č. 4: Scénář rozhovoru č. 2

ISS FSV UK kvalitativní praktika marihuana 12. duben 2008

Čas	Téma	Základní otázka	Prohlubující otázky
0:00	<i>Filtrační otázky</i>	<i>Kolik je Ti let? Konzumoval/a jsi v posledních sedmi dnech marihuanu?</i>	<i>Pokud je starší 30 let nebo neužil/a marihuanu, ukonči rozhovor!</i>
	Obecné	Začal/a bych několika otázkami o Tvé osobě. Co děláš? Chodíš do školy nebo pracuješ? Co obvykle děláš ve volném čase? Jak bydlíš? Jak jsi na tom s penězi?	Jaká je pro Tebe škola/práce? náplň dne, volný čas obecně: (zájmy, hobby, sport) Jaké máš vztahy s rodinou? Jsi s tím spokojený, nebo nespokojený? <i>Jaké máš v životě cíle? Jak jsi spokojený se svojí životní situací?</i>
↓ 0:10	<i>Sociální okolí</i>	<i>Jací jsou nejbližší lidé ve tvém okolí a jaký mají vztah k marihuaně?</i>	<i>Jak velká část Tvých kamarádů jsou huliči? Jsou ve Tvém okolí lidé, kteří marihuanu odmítají? Jak se ke konzumaci marihuany stavějí Tvoji příbuzní?</i>
	Současné užívání drog	Popiš mi stručně svoji konzumaci – jaké drogy (včetně alkoholu) konzumuješ , kolik a jak často	Kolik toho vyhulíš za týden? <i>Kolik toho vyhulíš za jednu příležitost najednou?</i>
↓ 0:20	Kariéra užívání marihuany	Kdy jsi začal/a hulit a jak se tvoje konzumace vyvíjela?	Jak se měnilo v čase? Co tě vedlo ke změnám? Jakou roli hrál alkohol a další drogy? Jak dlouho už trvá styl, jakým hulíš v současnosti?
↓ 0:35	Vhodné a nevhodné situace	Popiš mi typickou situaci, kdy kouříš marihuanu. Existují situace, kdy si naopak nezaahulíš? <i>Jak funguješ, když zhulený/á pracuješ?</i>	Kdo, proč, kdy, kde, s kým a jak... Probíhá to někdy jinak? Kdo, proč, kdy, kde, s kým a jak... Sondy: řízení auta, ráno, před školou/prací nebo během nich, s rodinou, sám, duševní stavy Uděláš někdy výjimku z pravidla? <i>Jak se liší Tvoje fungování při práci oproti střízlivém stavu?</i>

Čas	Téma	Základní otázka	Prohlubující otázky
↓ 0:55	Přesvědčování a odrazování	Přesvědčoval/a jsi někdy někoho ke konzumaci marihuany? <i>Tím myslím i přátelské pobízení.</i>	Konkrétní příklad: koho, v jaké situaci, kdy a kde, proč? Rozhodla ses někdy někoho naopak ke konzumaci nepřesvědčovat? Koho, v jaké situaci, kdy a kde, proč?
		<i>Přesvědčoval někdo Tebe?</i>	<i>Kdo, v jaké situaci, kdy a kde, proč?</i> <i>Jakou roli hraje přesvědčování ve skupině lidí, se kterými hlušíš?</i> <i>Setkal jsi se ve skupině lidí nějakým postihem za to, když si někdo nezahulil?</i> <i>Necháš se snadno přesvědčit k tomu, aby sis dal jointa?</i>
		Odrážoval/a jsi někdy někoho od konzumace?	Konkrétní příklad: koho, v jaké situaci, kdy a kde, proč? Rozhodla ses někdy někoho naopak od konzumace neodrazovat? <i>Stane se někdy, že si sám zakouříš, ale někoho jiného od toho odrážuješ? Na čem to záleží?</i>
		<i>Odrážoval někdo Tebe?</i>	<i>Vědí Tvoji příbuzní, že hlušíš?</i> <i>Pokud ne, co by se změnilo, kdyby se to dozvěděli?</i>
		<i>Co to při konzumaci marihuany znamená, když někdo „má dost“?</i>	<i>Poznají to ostatní na tobě?</i> <i>Poznáš to ty na ostatních?</i> <i>Setkal jsi se někdy s tím, že někdo někomu řekl „ty už máš dost, už nehul“?</i> <i>Jak se dá člověku v takové pomoci pomoci?</i>
↓ 1:05	Předávání zkušeností	Jak bys zhodnotil/a svou míru zkušeností s marihuanou? Máš spíše malé, nebo velké zkušenosti?	Srovněj s lidmi, se kterými hlušíš
		Dostával/a jsi nějaké rady týkající se kouření marihuany?	Kdy? Od koho? Jaké rady? Co jsi všechno slyšel/a za rady týkající se kouření marihuany? lepší zážitek minimalizace rizik
		Radil/a jsi někdy s konzumací marihuany jiným uživatelům?	Kdy? Komu? Jaké rady? lepší zážitek minimalizace rizik
	Dostupnost a hospodaření	Jakým způsobem si marihuanu opatřuješ?	Pěstování (zkoušel jsi někdy pěstovat?) Od kamarádů Nákup Jinak (krádeže)

Čas	Téma	Základní otázka	Prohlubující otázky
↓ 1:20		Kdyby to bylo možné, přál/a by sis mít více marihuany?	V čem pro tebe dostupnost marihuany vážne?
		Kolik utratíš měsíčně za marihuanu?	Pojďme spočítat, kolik jsi asi utratil/a za marihuanu konkrétně minulý měsíc. Na čem tvoje útrata záleží?
		Změnila by se nějak tvoje spotřeba marihuany, kdyby se zvýšila její cena?	Na čem to záleží?
		Změnila by se nějak tvoje spotřeba marihuany, kdyby se její cena naopak snížila?	Na čem to záleží?
		<i>Co by se muselo stát, abys svoji konzumaci zvýšil/a?</i>	
		<i>Co by se muselo stát, abys svoji konzumaci omezil/a?</i>	<i>Zdravotní důvody Požadavek blízkého člověka Aby přestali kamarádi, se kterými huliš</i>
	<i>Názory na závislost</i>	<i>Jak bys charakterizoval/a někoho, kdo je na marihuaně závislý?</i>	<i>Znáš někoho takového? Do jaké míry lze říci, že jsi na marihuaně závislý/á Ty? Jak hodnotíš pevnost svojí vůle?</i>
↓ 1:25	<i>Hodnocení osobní konzumace</i>	<i>Na závěr bych tě chtěl/a požádat, abys zhodnotil/a klady a zápory svojí konzumace marihuany. Co ti její užívání dává a co bere?</i>	<i>Jak jsi se svojí konzumací spokojený/á? Uvažoval/a jsi v poslední době o změně?</i>
↓ 1:30	Doplňující otázky	Rád bych se ještě vrátil/a k... Chtěl/a bys na závěr tohoto rozhovoru něco doplnit?	Sondáž: Zkušenosti – názory – pocity – znalosti – vnímání – kontext Sondáž: Co? Kdo? Kde? Kdy? Jak?

Příloha č. 5: Seznam kódů

Code-Filter: Selected

HU: Rozhovory-marihuana
File: [C:\Documents and Settings\Honza\Plocha\Bakalářská práce\Atlas.ti\Rozhovory-marihuana.hpr5]
Edited by: JE
Date/Time: 03.01.10 09:25:07

Obecné informace o participantech:

Bydlení
Finanční situace
Práce
Studium
Věk
Volný čas

Denní doba a marihuana
Důvody pro omezení
Dodržování pravidel užívání/výjimky z pravidel
Dostupnost
Emoce a užívání marihuany
Finanční limit
Finanční výdaje
Frekvence užívání
Fungování pod vlivem
Hodnocení zkušeností
Interakce a užívání marihuany
Kariéra užívání
Nevhodné situace
Opatřování marihuany
Abstinence
Pozvání
Princip kontroly druhého
Přesvědčování k užívání marihuany
Přesvědčování respondenta
Role partnera/rodiny
Sociální okolí a marihuana
Sociální okolí/špičkování
Současné užívání marihuany
Vhodné místo
Vhodné/typické situace

Příloha č. 6: Schémata vztahu mezi kódy

